

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

”De lever så här varje dag, liksom”

Representationer av fattigdom i svenska insamlingsgalor

Examensarbete för kandidatexamen i Globala studier

Vårterminen 2013

Alma Wallengren

Handledare: Stina Hansson

Abstract

In this essay, I investigate the representations of poverty in two charity galas on Swedish television. Moreover, through a discourse analysis, I look at how the concepts of 'development' and 'poverty' are used in these galas. I have watched two galas from 2012; *Tillsammans för världens barn* and *Humorgalan*. The shows turned out to be quite different from each other, as one of them was problematizing the concept of 'poverty' more than the other. Despite this, my conclusion is that the charity galas on Swedish television 2012 are both belonging to a colonial discourse, where 'us' and 'them' are frequently created on the basis of developed/underdeveloped areas in the world as a binary opposition, and where white 'experts' are defining the problems of poverty and their solutions.

Innehåll

1. Syfte och relevans	1
1.1 Frågeställningar	2
2. Material och avgränsningar	3
3. Metod	5
4. Teoretisk bakgrund	7
4.1. Poststrukturalism	7
4.2. Postkolonial teori	11
4.3. Begreppsutredning	13
4.3.1. Vad är utveckling?	13
4.3.2. Vad är fattigdom?	15
5. Tidigare forskning	18
6. Analys	24
6.1. <i>Humorgalan 2012</i>	25
6.1.1. Liza Marklund i Malawi	25
6.1.2. Anne Lidén i Moçambique	27
6.1.3. Laila Bagge i Bangladesh	29
6.1.4. Mikael Persbrandt i Liberia	30
6.1.5. Kortare reportage	30
6.2. Tillsammans för världens barn 2012	32
6.2.1. Förprogram	32
6.2.2. Tillsammans för världens barn – galan	35
6.2.3. Efterprogram	36
7. Sammanfattning och slutsatser	38
Källförteckning	42

1. Syfte och relevans

”Afrika är en våldtagen kontinent, men den består av så starka människor att dom inte kan bli brutna av det så att säga. Folk överlever ändå, folk är glada ändå, folk har en kultur som för oss i väst är väldigt attraktiv. Deras musik, deras sätt att dansa på och så vidare. Afrika bara fortsätter att ge på något sätt, hur mycket vi än trampar på Afrika.”

Jason Diakité (Timbuktu), 2009¹

Citatet kommer från ett reportage ur *Faddergalan* 2009, som jag hittade då jag gjorde förarbetet till denna uppsats. Trots att *Faddergalan* inte längre går på tv, väckte klippet ett intresse hos mig för hur fattiga delar av världen framställs för den svenska tv-publiken. Internationella insamlingsgalor mot svält och fattigdom är inget nytt fenomen. Redan 1963 tv-sändes den första insamlingsgalan i Sverige, organiserad av FN:s flyktingorgan UNHCR.² De flesta känner nog till Live Aid-galorna som Bob Geldof arrangerade 1985 för att samla in pengar till svälten i Etiopien. Samma år ställde ett flertal av Sveriges då största artister upp på två insamlingsgalor till förmån för ANC i Sydafrika.³ Idag duggar insamlingsgalorna tätt på svensk tv året runt. Till de största hör *Humorgalan* och *Tillsammans för världens barn*. Upplägget är välkänt – programledarna intervjuar företrädare för biståndsvärlden, man får se reportage där kända svenskar besöker fattiga delar av världen, och tittarna uppmanas att skänka pengar på ett eller annat vis. Dessa tv-sända insamlingsgalor når ut till stora delar av Sveriges befolkning (som exempel kan nämnas att *Tillsammans för världens barn* 2012 sågs av över en miljon människor⁴ och att *Humorgalan* i maj samma år sågs av nästan lika många⁵), och kan sägas vara ett stort bidrag till den bild som gemene kvinna och man i Sverige får av hur fattigdom och utvecklingssamarbete ser ut i världen, var problemen finns och hur utvägen ser ut.

Det är därför intressant att granska vilken bild som dessa galor sänder ut till tittarna. Citatet ovan visar till exempel på ett språk som försätter hela kontinenten Afrika i opposition till västvärlden, det ger en bild av Afrika som en sargad och förstörd kontinent vars folk trots detta är starkt och fortfarande finner glädje och rytm inom sig; en bild som stämmer väl

¹ PlanSverige, ”Timbuktu i Malawi”

² Isaksson, “Älskade och hatade” s 18

³ Ibid s 22

⁴ MMS, *Veckorapport 41-2012*

⁵ MMS, *Veckorapport 18-2012*

överrens med en gängse stereotypisering om afrikanen som nära förbunden med naturen och sitt inre⁶. Postkolonial teori handlar om hur koloniala föreställningar och identiteter lever kvar i den diskurs som förs kring relationerna mellan den ”utvecklade” västvärlden och de ”underutvecklade” fattiga länderna i Syd. De forna kolonialmakterna har enligt detta perspektiv fortfarande en kolonial syn på de före detta koloniserade länderna, vilken återspeglas i språk och praktiker.⁷ Ur ett maktperspektiv är det följaktligen intressant att granska diskursen som skapas i dessa insamlingsgalor i och med språket och bilderna som används. Syftet med min kandidatuppsats är att med utgångspunkt i postkolonial teori analysera hur ämnet fattigdom diskuteras i tv-sända insamlingsgalor i Sverige, hur detta kan tänkas producera och reproducera koloniala förhållningssätt mellan den fattiga och den rika världen, och vad detta har för följder på vår syn på vägen mot ”utveckling”. Jag vill här passa på att betona att jag inte är kritisk till insamling och bistånd *i sig*, utan ifrågasätter hur marknadsföringen av dessa verksamheter bedrivs och vad det har för konsekvenser för vår uppfattning om verkligheten omkring oss.

1.1 Frågeställningar

- Hur representeras fattiga människor i svenska insamlingsgalor och vilka effekter kan det tänkas ha på hur människor i Sverige förstår fattigdom och vad som kan göras åt det?
 - Vilka orsaker till och aspekter av fattigdom betonas och problematiseras?
 - Vilken innebörd verkar tillskrivas begreppet ”utveckling” i svenska insamlingsgalor?

⁶ Eriksson Baaz, *The white wo/man's burden in the age of partnership: a postcolonial reading of identity in development aid*, 2002, s 199

⁷ Thörn et al (red.), *Globaliseringens kulturer: den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*, 1999, s 16

2. Material och avgränsningar

I detta arbete granskas de svenska tv-sända insamlingsgalor som samlar in pengar för att stärka barns rättigheter i fattiga länder. Jag har begränsat mig till Sverige och svenska galor, dels eftersom vi i Sverige gärna ser oss som icke-koloniala och det därför är intressant att förankra diskussionen i en nationell kontext, och dels för att det inom ramen för detta arbete skulle föra för långt att diskutera även internationella galor. Studiens fokus är de stora svenska galor som inte har en speciell inriktning. Exempelvis har jag valt bort galor som anordnats i samband med katastrofer, till exempel tsunamikatastrofen i Sydostasien 2004 eller svälten på Afrikas horn 2011. Detta dels eftersom de inte är återkommande från år till år och dels eftersom de inte kan användas för att bilda en uppfattning om den *generella* bild som ges av fattigdom och utveckling utan bara om den bild som ges av specifika problemområden.

De insamlingsgalor jag har fokuserat på är *Humorgalan*, som sänds på TV4 en gång om året i samarbete med UNICEF⁸, och *Tillsammans för världens barn*, som är Radiohjälpen världens barns insamlingsgala och sänds regelbundet på SVT⁹. Jag har valt att begränsa mig till att granska de senast sända galorna från respektive organisation, eftersom de är mest relevanta tidsmässigt och kan användas för att visa på att den koloniala attityden är högst levande, och eftersom materialet i annat fall skulle bli för stort. Materialet jag har använt mig av består av inspelningar av programmen *Humorgalan* och *Tillsammans för världens barn* från 2012. Från början hade jag även tänkt analysera *Faddergalan* 2009, som citatet ovan kommer ifrån, men jag tycker att det är mer intressant att granska mer kontemporära galor – 2009 sändes den sista *Faddergalan* i svensk television. Medan jag skrev detta arbete sändes *Humorgalan* 2013 på TV4, och jag hade därför möjlighet att titta även på den. Ett av reportagen som sändes i den galan används i min analys. Jag har i huvudsak granskat de (kändis-)reportage som förekommer i programmen och som är en stor del av hur den visuella bilden av fattigdom förmedlas till tittaren, men jag har även lyssnat till diskussionerna som förs mellan programledare och programmets gäster under själva galorna. Materialet har jag sökt upp genom Svensk Mediedatabas (SMDB), som har hand om Kungliga Bibliotekets audiovisuella samlingar.¹⁰ *Humorgalan* 2012 och vissa enskilda reportage har jag hämtat från Youtube.

Mitt snäva materialval kan innebära vissa generaliseringar i svaren på mina frågeställningar och jag är medveten om detta. Det görs till exempel inte jämförelser över tid, vilket ytterligare

⁸ Humorgalans hemsida

⁹ Radiohjälpen Världens Barns hemsida

¹⁰ Svensk Mediedatabas, *Om Svensk Mediedatabas*

skulle kunnat ha fördjupat min analys. Att välja snävt har dock hjälpt mig att djupare analysera de program jag faktiskt har granskat, och jag menar mitt material kan ge en, i alla fall grundläggande, kartläggning och analys av hur diskursen kring fattigdom och utveckling ser ut i svenska insamlingsgalor.

3. Metod

I detta arbete har jag gjort en kvalitativ diskursanalytisk undersökning. Diskursanalys används inom samhällsvetenskaperna för att belysa hur olika former av språk, mänsklig praktik och kunskapsproduktion formar verkligheten och dess maktförhållanden.¹¹ Diskursanalysen som metod syftar till att kartlägga och förhålla sig kritisk till de sanningar som tas för givna i samhällslivet, vilka som producerar dessa sanningar och vilka bakomliggande strukturer som finns.¹² Med diskursanalys vill man undersöka de latenta budskapen som finns i språket.¹³ Jag har delvis utgått ifrån Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursanalys. En viktig poäng som de gör är att diskurs handlar lika mycket om vad som sägs och praktiseras som vad som utesluts ur diskursen¹⁴. Norman Faircloughs kritiska diskursanalys är också relevant, då jag menar att diskurs både är konstituerande för verkligheten och konstituerad av densamma, och då jag ansluter mig till uppfattningen att diskurser ideologiskt upprätthåller och reproducerar ojämlika maktförhållanden i världen.¹⁵ Genom att angripa mina frågeställningar diskursanalytiskt har jag tittat på vilka sanningar som skapas inom den givna diskursen, vilka möjligheter som utesluts, vilka föreställningar som reproduceras och hur språk och praktik inom diskursen skapar binära oppositioner som bidrar till en andrafiering av fattiga människor i världen.

Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips beskriver i boken *Diskursanalys som teori och metod* (1999) Laclau och Mouffes syn på diskurs som:

En *diskurs* uppfattas som en fixering av betydelse inom en bestämd domän. Alla tecknen i en diskurs är *moment*; de är knutar i fisknätet, och deras betydelse fixeras genom att de skiljer sig från varandra på ett bestämt sätt [...] Diskursen etableras genom att betydelse utkristalliseras kring några *nodalpunkter*. En nodalpunkt är ett privilegierat tecken kring vilka de andra tecknen ordnas och från vilket de får betydelse.¹⁶

Jag menar att begreppen ”fattigdom” och ”utveckling” kan betraktas som sådana nodalpunkter inom biståndsdiskursen. Därför har jag i mitt praktiska tillämpande av diskursanalys försökt

¹¹ Esaiasson, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 2007, s 239

¹² Ibid, s 240

¹³ Ibid, s 250

¹⁴ Winther Jørgensen & Phillips, *Diskursanalys som teori och metod*, 2000, s 34

¹⁵ Ibid, s 67ff

¹⁶ Ibid, s 33

definiera vilken typ av diskurs som de svenska insamlingsgalorna rör sig inom, och sedan lokalisera hur begreppen fattigdom och utveckling används inom denna diskurs och vilken innebörd de får i det givna sammanhanget. I kapitel 4.1. återvänder jag till begreppet diskurs såsom det beskrivs ur ett maktperspektiv.

Fairclough menar att diskurser bidrar till konstruktionen av sociala identiteter, sociala relationer och kunskaps- och betydelsesystem – detta kallar han för diskursens tre funktioner.¹⁷ Alla tre perspektiv är högst relevanta i min diskursanalys, då jag vill titta på hur diskursen som förs i insamlingsgalorna konstruerar ”den andre” och relationen mellan vi och dem, samtidigt som den verkar konstituerande för vår kunskap om fattigdom och utveckling. För att genomföra en diskursanalys menar Fairclough att man bör betrakta tre dimensioner av den kommunikativa händelsen. Den första är själva objektet för analys – i den här studien är det insamlingsgalor och dess språkliga och visuella uttryck. Den andra är de diskursiva praktikerna, det vill säga hur bilder, talat språk och praktiker som används generellt i dessa galor ligger till grund för ett diskursivt mönster. Detta skapar i sin tur den tredje dimensionen för analys, nämligen social praktik, som innebär det bredare sociala sammanhang som alltihop är en del av. Dessa tre dimensioner verkar tillsammans för att skapa en diskurs.¹⁸ I min analys har jag följaktligen tittat på det totala intrycket man får av dessa galor, alltså hur till exempel visuell representation, tilltal, relationer mellan människorna i bild, kameravinklar och bakgrundsmusik används och samspelar för att skapa och reproducera den diskurs vari dessa galor befinner sig.

I genomförandet av min analys har jag tittat på galorna i flera omgångar. Först tittade jag igenom alla och skrev ner mina spontana reaktioner. Sedan studerade jag postkolonial teori närmre, och tittade på programmen en gång till med dessa teorier som utgångspunkt. Under arbetets gång har jag sedan flera gånger tittat på de enskilda kändisreportagen i galorna. Analysen har alltså skett löpande medan jag har behandlat mitt material.

¹⁷ Ibid, s 73

¹⁸ Ibid, s 74

4. Teoretisk bakgrund

Här presenteras de teoretiska verktyg som jag använder mig av i min analys. Då min analys handlar om språkets användning och konsekvenser tillämpar jag ett poststrukturalistiskt perspektiv. Enligt denna teori kan vi bara få tillgång till verkligheten genom språket, och språket konstruerar i sin tur densamma. Det andra perspektivet jag använder, och som bygger på poststrukturalismen, är postkolonialismen som jag även nämnde i min inledning. Detta då jag vill titta närmare på de koloniala strukturer som reproduceras i de svenska insamlingsgalor som jag har analyserat. Vidare behandlas i mitt teorikapitel de två nyckelbegreppen i mina frågeställningar; fattigdom och utveckling. Det krävs en grundläggande förståelse av dessa begrepps historiska och nutida innebörd för att på bästa sätt tillgodogöra sig min analys. I analysen har jag försökt lokalisera hur dessa begrepp används inom diskursen som förs i svenska insamlingsgalor.

4.1. Poststrukturalism

Mitt arbete utgår från en diskursanalys som tar avstamp i poststrukturalism. Den huvudsakliga poängen som görs inom poststrukturalismen är att föremål eller fenomen inte har en mening *per se*, utan det är vårt språk och sätt att tala om saker som konstituerar mening åt tingen. Genom språket kan man närma sig verkligheten, men tingens *verkliga* innebörd kan vi aldrig representera – därför att tingen inte har någon betydelse utan bara ges mening genom att vi talar om dem. ”Representation”, som är ett centralt begrepp i mitt arbete, innebär alltså den praktik genom vilken vi tolkar och företräder verkligheten, och därigenom ger den mening.¹⁹ Laclau och Mouffe diskuterar ämnet representation i samband med diskursteori och -analys. I min analys används deras perspektiv på representation, och de menar att grupper konstitueras genom representation inom diskurser:

Idealet är att det ska råda överrensstämmelse mellan representanten och den grupp han eller hon representerar. Representanten ska förkroppsliga gruppens vilja. [...] Det förhåller sig alltså inte så att det först skapas en grupp och denna grupp sedan låter sig representeras; grupp och representant

¹⁹ Hall, “The Work of Representation” i Hall (red.), *Representation: cultural representations and signifying practices*, 1997, s 19ff

konstitueras i en enda rörelse. Det är först i det ögonblick som någon talar om eller till en grupp eller på en grups vägnar som gruppen konstitueras.²⁰

Enligt poststrukturalismen kan mening aldrig bli slutgiltigt fastslagen, utan tingens mening är alltid föränderlig.²¹ Detta kan man enkelt föreställa sig genom att påminna sig om hur ord ändrar innebörd – en ”freestyle” var till exempel tidigare en bärbar cd-spelare; nu är det en improviserad rap. Man kan även tänka på hur attribut eller fenomen kan ändra innebörd; att vara solbränd ansågs exempelvis fult under en lång tid i Sverige, eftersom det var ett bevis på att man utförde mycket kroppsarbete utomhus i solen och därför hade en lägre samhällslig status. Idag representerar brunbrändhet snarare en hög social status – det är ett bevis på att man har tid och råd att åka utomlands eller ligga på stranden. För att tydliggöra: solbrändhet har ingen betydelse i sig, utan det är människan som skapar dess mening genom vilken betydelse vi tillskriver den genom språk och praktiker. Det kan också råda en omvänd situation; i vissa fall kan ord bytas ut för att dess innebörd förknippas med något negativt. Det vi förut kallade ”städerska” heter idag ”lokalvårdare”, då det tidigare uttrycket associerades till lågavlönade kvinnor med låg social status – det nya uttrycket har däremot inga negativa associationer.

Vidare menar poststrukturalister att mening i många fall produceras genom skillnader och motsatser, så kallat *binära oppositioner*. Den lingvistiska tolkningen av detta är rent praktisk – för att kunna definiera innebörden av till exempel ordet ”man” bör det sättas i motsats till något annat; ”kvinna”. Det är skillnaden som ger mening.²² Det finns dock faror med detta sätt på vilket våra representationer är uppbyggda. För det första innebär de binära oppositionerna en förenkling och reducering av innebörden i många representationer. Många företeelser hamnar i en gråzon och blir svåra att definiera. Stuart Hall jämför detta med ett svartvitt foto – egentligen är inte fotografiet svartvitt utan innehåller många olika nyanser av grått.²³ Ett exempel är den binära oppositionen svensk/invandrare – hur gör man definitionen och var drar man gränsen? Var hamnar till exempel andra generationens invandrare eller invandrare med svenskt medborgarskap? När räknas man som svensk? För det andra menar man att det alltid finns en maktrelation som de binära oppositionerna bygger på. Det är den mäktigare parten i oppositionen som tillskrivs möjligheten att definiera sig själv och sin

²⁰ Winther Jørgensen & Phillips, *Diskursanalys som teori och metod*, 2000, s 53

²¹ Hall, ”The Work of Representation” i Hall (red.), *Representation: cultural representations and signifying practices*, 1997, s 23

²² Hall, ”The Spectacle of the ‘Other’” i Hall (red.), *Representation: cultural representations and signifying practices*, 1997, s 234

²³ *Ibid*, s 235

motsats – ”den Andra”. Definitionen bygger på en maktrelation som ger den ena parten rätten att tala om för den andra parten att den avviker från det normala tillståndet; idealet. Hall skriver: ”We should really write, **white/black**, **men/women**, **masculine/feminine**, **upper class/lower class**, **British/alien** to capture this power dimension”.²⁴

Det är i den här maktrelationen som ett annat viktigt fenomen i mitt arbete kommer fram, nämligen konstruktionen av ”de Andra” genom binära oppositioner. ”De Andra” är den grupp som man definierar sig själv utifrån, och ur en rent psykologisk synvinkel anses detta väsentligt för att kunna definiera sig själv. Problemet med så kallad ”othering” (jag kommer från och med nu att använda mig av det försvenskade uttrycket ”andrafiering”) är dock att man reducerar en stor grupp människor med olika bakgrunder och livshistorier till en enda grupp med gemensamma egenskaper och intressen – betänk till exempel uttrycket ”the West and the Rest”.²⁵ Även Laclau och Mouffes resonemang om representation av grupper beskrivet ovan kan tas i beaktning här. I förhållande till mina frågeställningar är detta synsätt mycket intimt sammankopplat med stereotypisering, rasism och kunskapsregim. När en grupp av människor placeras i positioneringen ”de Andra” fråntas de samtidigt rätten att själva producera kunskap om sin egen situation, och blir istället ett objekt för kunskapande. Stuart Hall använder sig av ett klassiskt exempel med den medicinska diskursen om hysteriska kvinnor, en kunskapsregim som byggde på att endast kvinnor som mannens ”andra” kunde bli hysteriska.²⁶ Han tar också upp exempel på hur det koloniserade objektet som den vite (mannens) motpart har blivit ett föremål för makt och kunskap inom olika diskurser, exempelvis den medicinska där man under kolonialismen anatomiskt kartlade ”hottentotters” kroppar.²⁷ Jag kommer att återkomma till postkolonialism och hur binära oppositioner kan skapa en grogrund för rasism i mitt kapitel om postkolonial teori nedan.

Uttrycket *diskurs* innebär lingvistiskt sett en kombination av språk och praktik. Michel Foucaults teoretiserande kring makt och kunskap har dock inneburit en förskjutning av begreppets innebörd, och jag kommer i det här arbetet att utgå från hans definition av diskurs, beskriven av Hall som:

²⁴ Ibid, s 235

²⁵ Ibid, s 235ff

²⁶ Hall, ”The Work of Representation” i Hall (red.), *Representation: cultural representations and signifying practices*, 1997, 52ff

²⁷ Hall, ”The Spectacle of the ‘Other’” i Hall (red.), *Representation: cultural representations and signifying practices*, 1997, s 265

a group of statements which provide a language for talking about – a way of representing the knowledge about – a particular topic at a particular historical moment [...] But... since all social practices entail *meaning*, and meaning shape and influence what we do – or conduct – all practices have a discursive aspect.²⁸

Foucaults diskursbegrepp utgår ifrån maktrelationer – vem som styr diskursen och har rätten (eller tar sig rätten) att tala om ett visst ämne avgörs av var makten ligger i samhället, och makten ligger i sin tur hos de som innehar kunskap. Diskursen styr vad som är legitimt att uttala sig om inom den specifika diskursen – och vem som har makt att göra det. Den kunskap som produceras av de med makt under en viss diskurs tas för given av allmänheten och ses som sanningen. På det här sättet är makt och kunskap enligt Foucault starkt förbundet och existerar sida vid sida beroende av varandra – man kan enligt Foucault inte skilja begreppen åt, utan de bör uppfattas som ett ord: makt/kunskap. Foucault kallar den tillfälligt rådande vetenskapliga doktrinen inom ett fält för ”kunskapsregim”.²⁹ I relation till mitt arbete kan en kunskapsregim till exempel innebära att förklaringar till fattigdom uppfattas som självklara, eller att vägar mot utveckling ses som naturliga och inte ifrågasätts – eftersom de som uttalar sig om dessa ämnen anses vara obestridbara ”experter” inom ämnet. Som framgår i citatet ovan är diskurser starkt tidsbundna; en diskurs råder bara under en viss historisk tidpunkt. Detta är en mycket viktig poäng, som placerar Foucault inom det poststrukturalistiska synsättet att mening kan förändras.³⁰ Diskurs innebär sammanfattningsvis den tillfälligt rådande kunskapsregimen inom ett fält, och inbegriper tal som omsätts i praktik och tvärtom. Poststrukturalism i sin tur innebär ett ifrågasättande av hur språket används inom sociala praktiker för att producera och reproducera vissa värden. Man syftar till att dekonstruera sättet som vi använder språket för att ”avslöja” dolda maktstrukturer i diskursen för att på olika sätt kunna förskjuta maktpositioner i samhället.³¹

²⁸ Hall, “The Work of Representation” i Hall (red.), *Representation: cultural representations and signifying practices*, 1997, s 44

²⁹ Börjesson & Rehn, *Makt*, 2009, s 46

³⁰ Hall, “The Work of Representation” i Hall (red.), *Representation: cultural representations and signifying practices*, 1997, s 46f

³¹ Thörn et al (red.), *Globaliseringens kulturer: den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*, 1999, s 18

4.2. Postkolonial teori

Postkolonialism handlar om hur koloniala föreställningar lever kvar i och formar vår världsbild än idag; de gränser och identiteter som skapades under kolonialismen formar även dagens kulturella processer³². Man menar i viss mån att kolonialismen inte avslutades efter att kolonierna blev fria, utan att sättet som världen är konstituerad än idag bygger på de strukturer som skapades under imperialismen, och att alla världens länder är inbegripna i denna struktur, om än omedvetet.³³ Inom postkolonialismen utgår man från det poststrukturalistiska perspektivet att verkligheten konstitueras av språket och de sociala praktikerna, och menar att alla i världen är involverade i dessa (omedvetna) uppfattningar genom diskursernas maktnät.³⁴

En av de viktigaste postkoloniala tänkare som jag har använt mig av är Stuart Hall, som i hög utsträckning behandlar begreppet *stereotypisering*. När Hall talar om stereotypisering syftar han till det språk och de praktiker som reducerar en människas eller en gruppens egenskaper till enkla och greppbara fenomen som ses som fixerade (essentiella) och naturliga. Vidare menar Hall att stereotypisering ofta utgår från att ett visst beteende, tillstånd eller sätt att vara anses ”normalt” och allt som är annorlunda än det sorteras in i ett fack, det fack som man enligt ovan nämnda poststrukturalistiska perspektiv skulle kunna kalla för ”de Andra”. Dessutom spelar maktrelationer en stor roll inom stereotypisering; Hall menar att makt ofta riktas mot den underlägsna eller uteslutna gruppen, som inte får makt att definiera sin egen identitet utan som definieras utifrån. På det här sättet fixeras skillnader mellan grupper i samhället, baserat på ett antal enkla generaliseringar.³⁵ För att återgå till citatet från *Faddergalan* i min inledning kan man där se ett typiskt exempel på stereotypisering; en gränsdragning mellan ”vår” och ”deras” kultur, och en afrikansk stereotyp som tillskrivs egenskaperna ”stark”, ”glad” och ”rytmisk”.

Som nämnt ovan kan binära oppositioner inom en diskurs leda till rasism i och med andrafiering. Inom den postkoloniala teorin diskuteras hur den vita (mannen) står för kultur, civilisation, rationalitet, progressivitet, och demokrati, medan det globala Syd får representera

³² Ibid, s 16

³³ Ibid, s 16f

³⁴ Ibid, s 18

³⁵ Hall, “The Spectacle of the ‘Other’” i Hall (red.), *Representation: cultural representations and signifying practices*, 1997, s 258

natur, barbarism, irrationalitet, bakåtsträvande, hjälplöshet och sensualism.³⁶ Dessa fördomar skapas genom de representationer av ”de Andra” som vi får bland annat genom massmedia, och det är i många fall dessa uppfattningar som leder till rasistiska stereotyper. Edward Said talar om att stereotypiseringen som sker inom den koloniala diskursen leder till ett kunskapande om ”de Andra” som utgår från den hegemoniska makten³⁷; det koloniala förhållningssättet förknippas alltså här med Foucaults begrepp makt/kunskap som jag har diskuterat ovan. Detta är någonting jag kommer att titta på i min analys: vem eller vilka är det som har makten att identifiera problem, dess uppkomst och vad som kan göras åt dem? Vem eller vilka får komma till tals och vems perspektiv förblir dolt? Vem eller vilka definierar utveckling och hur görs detta?

Att titta på representationen av fattigdom och utveckling i de svenska insamlingsgalorna ur ett postkolonialt och poststrukturalistiskt perspektiv kan bidra till kunskap om hur egenskaper och identiteter tillskrivs människor genom de bilder som sänds ut och det språk som används. Man kan enligt min förförståelse hypotetiskt anta att det finns ett kolonialt och imperialistiskt arv i sättet som fattigdom och fattiga människor framställs i dessa galor och i bilden som ges av Sverige och västvärlden som en kunskapsproducerande auktoritet och som den nödvändiga hjälpande handen utifrån som de fattiga länderna behöver. Inom postkolonialismens binära oppositioner finns nämligen, som ovan nämnt, en föreställning om väst som civiliserat och progressivt, medan länder i Syd ses som dess motsats. Därför tillskrivs väst genom den koloniala diskursen ett ansvar att civilisera den Andre – jämför med den koloniala diskursens uttryck för civilisationsprojektet i Afrika; ”The white mans burden”.³⁸ Genom att undersöka hur diskursen kring fattigdom och utveckling i dagens Sverige konstruerar koloniala stereotyper och andrafierar det koloniserade objektet kan man få en inblick i den uppfattning om omvärlden som svenskarna får genom massmedia, hur den bildas och vad den kan leda till.

³⁶ Thörn et al (red.), *Globaliseringens kulturer: den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*, 1999, s 20f

³⁷ Hall, ”The Spectacle of the ‘Other’” i Hall (red.), *Representation: cultural representations and signifying practices*, 1997, s 260

³⁸ ”The White Man’s Burden”, *Wikipedia, the free encyclopedia*

4.3. Begreppsutredning

4.3.1. Vad är utveckling?

En av mina frågeställningar rör synen på ”utveckling” i svenska insamlingsgalor. Denna fråga rör sig inom utvecklingsdiskursen, det vill säga den forskning och de praktiker som definierar och anger riktningen på det vi kallar utveckling. Galorna som granskas i denna studie kan inte sägas representera hela denna diskurs, men i någon mån representeras utvecklingsdiskursen i och med språket som används. Jag vill därför förklara hur synen på utveckling har varierat. I min analys har jag tittat på vilken diskurs utvecklingstänkandet i de svenska insamlingsgalorna rör sig inom genom att förhålla mig till de historiska utvecklingsdoktriner jag går igenom nedan. I min diskussion kring utvecklingsbegreppet kommer jag att utgå från freds- och utvecklingsprofessorn Björn Hettnes beskrivning av hur utvecklingsdiskursen har förändrats över tid. Utgångspunkten för hans arbete är att den historiska situationen skapar den kontemporära förståelsen av utveckling, och inte tvärtom.³⁹ Han pekar också i inledningen av sin bok *Thinking About Development* (2009) på att utveckling som praktik och uttrycket ”utvecklingsländer” härstammar från kolonialismen, på det viset att kolonialmakterna på olika sätt sökte utveckla och ”civilisera” de koloniserade länderna.⁴⁰ Härigenom tangerar alltså Hettne det postkoloniala fältet. Hettnes diskussion om utvecklingsdiskurser tar avstamp redan i 1600-talet, med den Westfaliska freden och nationalstaten som nytt utvecklingsideal.⁴¹ Här började den europeiska imperialismen, och i och med Europas snabba modernisering och kolonisering menar Hettne att européerna började andrafiera de koloniserade länderna genom att tala om dem i termer som ”bakåtsträvande”, ”underutvecklade” och ”ociviliserade” i opposition till det moderna Europa.⁴² Han menar att det sedan dess har funnits sex olika utvecklingsdiskurser. Jag kommer här att begränsa mig till de utvecklingsdiskurser som Hettne menar har rätt under den andra halvan av 1900-talet, eftersom de är mest relevanta för mitt arbete.

Den amerikanska presidenten Harry S. Truman höll 1949 ett tal där han fastslog att fattiga och ”underutvecklade” länder var ett hot mot den internationella säkerheten och den fria världen. Därför borde fattigdom avhjälpas.⁴³ Den här synen på utveckling och fattigdomsbekämpning grundade sig i en bipolar världsbild där det liberala USA och det kommunistiska

³⁹ Hettne, *Thinking about development; development matters*, 2009, s 8

⁴⁰ Ibid, s 1f

⁴¹ Ibid, s 24ff

⁴² Ibid, s 33

⁴³ Ibid, s 73

Sovjetunionen tävlade om platsen som hegemon i världens maktsystem. De fattiga, nyligen avkoloniserade länderna i Syd användes som spelpjäser i det kalla kriget. Säkerhet; att vinna över länder på ”sin sida”, blev därför den stora drivkraften för bekämpning av fattigdom.⁴⁴ Vidare betraktades tillväxt som den stora motorn bakom fattigdomsbekämpning, och fattiga länder ansågs fastna i fattigdom eftersom de inte hade något ekonomiskt överskott att investera i fortsatt tillväxt.⁴⁵ En inflytelserik utvecklingsteoretiker under den här tiden var Walt Withman Rostow, som utvecklade en modell för hur länder utvecklas, baserat på västvärldens utveckling. Modellen kom att bli ledande för 1950-talets utvecklingssyn. Enligt Rostows modell finns det fem olika steg för utveckling, presenterade som en trappa som stiger uppåt. De industrialiserade länderna (västvärlden) placeras på steget ”Age of High Mass-consumption”, som är det översta steget, och utvecklingsländerna hamnar på någon av de första stegen; ”Traditional Society” eller ”Preconditions for Take-off”, vilka Rostow menar att Europa och USA gick vidare från under det senare 1600-talet.⁴⁶ Med andra ord befinner sig olika länder i olika stadier av utveckling och vissa är enligt det här synsättet ”mer utvecklade” än andra, samtidigt som de andra har chansen att nå uppåt genom att genomgå stadier av utveckling. Det här perspektivet finns fortfarande till viss del kvar i utvecklingsdiskursen, och kan ses som problematiskt då det håller fast vid en kolonial uppdelning av utvecklade länder och länder som inte är utvecklade alls och behöver hjälp att civiliseras. Parallellt med detta perspektiv uppstod under slutet av 1960-talet vad Hettne kallar för beroendeparadigmet. Fattigdom ses här inte som varje enskilt lands problem utan som beroende på en internationell struktur enligt en marxistisk ägande- och produktionsmodell där underutveckling föder sig själv i en spiral.⁴⁷ Detta perspektiv blev populärt under 1970-talets vänstervåg, och statlig intervention i utvecklingsfrågor ansågs enligt socialistisk modell vara idealisk. Statlig intervention förespråkades dock inte bara av beroendeskolan och vänstern vid denna tid utan var utbredd som del av keynesianismen efter andra världskriget.⁴⁸

Som motreaktion på detta kom den nya diskursen under 1980-talet att främja liberalistiska åsikter inom utvecklingspraktiker. Fattigdomsproblemen skyllades på att utvecklingsländerna inte hade liberaliserat sina marknader för att anpassa sig till globaliseringen, och man frångick helt det internationella strukturella perspektivet på fattigdom. Under ledning av den liberala

⁴⁴ Ibid, s 77

⁴⁵ Ibid, s 80

⁴⁶ Rostow (1960), ”The Five Stages-of-Growth – A Summary” i Corbridge (ed), *Development. Critical Concepts in the Social Sciences. Volume 1 Doctrines of Development*, 2000, s 105ff

⁴⁷ Hettne, *Thinking about development; development matters*, 2009, s 82

⁴⁸ Ibid, s 74

hegemonins företrädare Margret Thatcher och Ronald Reagan påbörjades ett liberaliserande av utvecklingsländernas marknader, allt för att anpassas till världsmarknaden.⁴⁹ Dessa förändringar ledde till stor oreda i många utvecklingsländer, bland annat eftersom krigsherrar och maffior trädde fram på statens före detta plattform. I många fall ledde detta till så kallade ”failed states” och inbördeskrig (1990-talets många inbördeskrig i Syd har naturligtvis alla olika och mycket komplexa förklaringar; dessutom var det långt ifrån alla länder som drabbades av detta – en liten grupp länder representerar här helheten).⁵⁰

Hettne menar att bistånd och utveckling efter 1990-talets globala oreda har varit mer inriktat på återuppbyggnad, ”good governance”, demokratiförstärkning och mer lokalt baserat så kallat ”human development”. Nya aktörer har kommit in på utvecklingsarenan, framför allt spelar civilsamhällets organisationer (CSOs) en allt större roll inom biståndssektorn.⁵¹ Idag menar Hettne att vi står inför nya utmaningar tätt sammankopplade med den alltmer ökande globaliseringen, såsom klimatförändringarna och finanskrisen, och att utvecklingsdiskursen bör förändras därefter. Utöver detta ser vi en maktförskjutning från väst till öst i och med de asiatiska ländernas stora frammarsch som kan resultera i nya kunskapsregimer och hegemoniska förhållanden.⁵²

4.3.2. Vad är fattigdom?

Nedan följer en kort bakgrund till begreppet ”fattigdom”, som är ett centralt begrepp i min analys. Innebörden av fattigdom har förändrats över tid, och anses idag ha flera olika dimensioner och definitioner. Denna diskussion används i min analys för att lokalisera representationen av fattigdom i svenska insamlingsgalor. I tidigare utvecklingsforskning handlade konceptet fattigdom framför allt om ekonomiska faktorer. I dagens utvecklingsdiskurs har det tillkommit nya dimensioner av fattigdom som inte togs in i beräkningen förut, såsom begreppen sårbarhet, marginalisering och säkerhet.⁵³ Man brukar skilja mellan absolut och relativ fattigdom. Absolut fattigdom är det vanligaste måttet, då det används i globala undersökningar av till exempel Världsbanken för att definiera vem som är fattig och vem som inte är det. Absolut fattigdom definieras olika av olika instanser men handlar ofta om exempelvis om hur stor inkomst man har eller ens kaloriintag per dygn.⁵⁴ Den

⁴⁹ Ibid, s 91

⁵⁰ Ibid, s 94ff

⁵¹ Ibid, s 98ff

⁵² Ibid, s 102ff

⁵³ Jørgensen, *Development and "The other within": the culturalisation of the political economy of poverty in the Northern Uplands of Viet Nam*, 2006, s 66

⁵⁴ Ibid, s 68

vanligaste definitionen av absolut fattigdom är Världsbankens fattigdomsgräns på en inkomst under 1,25\$ per dag.⁵⁵ För att häva denna typ av fattigdom brukar man peka på global och lokal tillväxt som det medel som bör tillämpas.⁵⁶ Från vänsterhåll har det riktats kritik mot ekonomiska fattigdomsgränser, då de inte tar in globala system och maktrelationer i beräkningen.⁵⁷ Man syftar enligt kritikerna med denna definition inte till att förklara eller förstå fattigdom, utan endast till att definiera den.⁵⁸ Relativ fattigdom däremot handlar om vilka möjligheter man har i relation till andra i ett bestämt samhälle. Det kan beröra vilka aktiviteter man har möjlighet att delta i eller vad man har möjlighet att köpa.⁵⁹ I Sverige kan till exempel att leva i relativ fattigdom innebära att man inte har råd att åka på semester eller köpa en tv. Relativ fattigdom berör alltså framför allt sociala dimensioner av fattigdom.

Utvecklingsforskaren Bent Jørgensen menar att man i dag skiljer på tre dimensioner av fattigdom; den ekonomiska dimensionen berör tillgång till resurser och pengar, den politiska dimensionen handlar om ens makt och inflytande i samhället, och den kulturella dimensionen av fattigdom innebär marginalisering beroende på identitet.⁶⁰ Vidare för Jørgensen en diskussion kring vad som kallas för ”individualiseringen av fattigdom”, som idag är en het debatt inom utvecklingsforskningen; Jørgensen hänvisar genom sitt resonemang till flera statsvetare och utvecklingsforskare. Med utgångspunkt i ett politiskt diagram framtaget av statsvetaren Pierre Strobel⁶¹ pekar Jørgensen på att man har två valmöjligheter: antingen betraktar man fattigdom *som* ett system, eller så betraktar man fattigdom som *en del* i ett system. Det förra hänvisar till ett marxistisk eller vänsterinriktat perspektiv, medan det senare ligger på ett liberalt och därmed individinriktat spann på den politiska skalan. Beroende på hur man ser på fattigdom ser lösningen olika ut. Om man ser fattigdom som ett resultat av det globala systemet, så är det systemet *i sig* som behöver förändras för att fattigdomen ska få ett slut. Om man ser på fattigdom som en del i systemet, så ligger lösningen i att förändra dysfunktionella delar i systemet, såsom korruption, inflation eller lokala konflikter.⁶² Det liberala sättet att betrakta fattigdom är alltså mer individualistiskt – man ser lokala faktorer som det avgörande för huruvida ett samhälle är fattigt eller inte. Enligt Jørgensen är detta det

⁵⁵ Campbell et al, *An introduction to global studies*, 2010, s 217

⁵⁶ Jørgensen, *Development and "The other within": the culturalisation of the political economy of poverty in the Northern Uplands of Viet Nam*, 2006, s 72

⁵⁷ Ibid, s 85

⁵⁸ Ibid, s 73

⁵⁹ Ibid, s 68

⁶⁰ Ibid, s 68

⁶¹ Ibid, s 70

⁶² Ibid, s 69

vanligaste sättet att betrakta fattigdom bland biståndsaktörer.⁶³ Från en del utvecklingsaktörer riktas dock skarp kritik mot denna individualisering av fattigdom, som enligt Jørgensen sker i allt högre utsträckning. Kritikerna menar att individualiseringen av fattigdom skapas av människor som står överst i det globala maktsystemet, och därför dels vill behålla detta system och dels genom detta förhållande till problemen frias från skuld och ansvar.⁶⁴

Hur man ser på fattigdom leder vidare till vad man får för bild av ”den fattige”, vilket mina frågeställningar delvis handlar om. Genom att skylla fattigdomen på individuella faktorer reducerar man lätt den fattige till ett passivt offer, en lat ”andre” som inte gör något åt sin situation utan behöver hjälp och stöd från den handlingskraftige vite mannen. Maria Eriksson Baaz (2002) menar att denna typ av andrafrisering genom representationer av den passiva fattige är en av de vanligaste i västerländsk media och populärkultur.⁶⁵ Att i de galor jag har granskat dessutom låta barn representera fattigdom förstärker ytterligare bilden av passivitet. Barn uppfattas som offer för fattigdom på ett annat sätt än vad en vuxen skulle göra, då hen till skillnad från ett barn skulle kunna beskyllas som individ för sin situation. Barnen blir allas ansvar; det framställs som att de förtjänar hjälp eftersom de inte själva är skyldiga till sin fattigdom.

I min analys har jag undersökt vilken typ av bild man ger av fattigdom – ses det som individens eller det lokala samhällets ansvar eller pekar man på strukturella faktorer som bakomliggande? Diskuterar man fattigdom i absoluta eller relativa termer? Vilka dimensioner av fattigdom, de politiska, kulturella eller ekonomiska, diskuteras i de svenska insamlingsgalorna? Vilka egenskaper tillskrivs den fattige – passiv eller aktiv? Offer eller medveten aktör?

⁶³ Ibid, s 71

⁶⁴ Ibid, s 87

⁶⁵ Eriksson Baaz, *The white wo/man's burden in the age of partnership: a postcolonial reading of identity in development aid*, 2002, s 152

5. Tidigare forskning

Att jag presenterar tidigare forskning inom området först vid den här punkten i arbetet är ett medvetet val. Jag använder inte tidigare forskning för att positionera mig emot det, utan som ett teoretiskt verktyg för att genomföra min analys. Representation inom insamlingskampanjer är inte ett ämne som det finns mycket kontemporär forskning kring. Jag har därför i min analys använt klassiska postkoloniala forskare, och för det här avsnittet har jag varit nödgad att använda mig av relativt gamla källor. 2011 skrev en student vid Uppsala universitet en magisteruppsats om representationen av fadderskap i Faddergalan⁶⁶, och jag har till viss del använt mig av denna uppsats och de källor som används i denna. Dock behandlar den uppsatsen bara en enda gala och dessutom förändringen av vad författaren kallar ”fadderdiskursen” över tid – jag kommer att göra en analys av två olika insamlingsgalor och kartlägga den nutida diskursen som förs i dessa galor kring fattigdom och utveckling. Diskussionen förankras i väldigt tidig forskning inom debatten, såsom utvecklingsforskaren Jörgen Lissners analys av den mediala framställningen av Biafrakriget beskriven nedan. Att analysera ett ämne som det har bedrivits lite modern debatt kring kan naturligtvis vara en nackdel, då jag har ett begränsat material att utgå ifrån, men jag ser det också som positivt då jag i högre grad än annars kan genomföra en egen och självständig analys av mitt valda material.

Jörgen Lissner var en av de första teoretiker som diskuterade bilden av fattigdom i relation till utveckling i boken *The Politics of Altruism* (1977). Han arbetade i efterdyningarna av Biafrakriget och svältens som följde i regionen, vilken gavs stor medial uppmärksamhet.⁶⁷ Ett av Lissners huvudargument var att biståndsorganisationer i första hand är ute efter att tjäna pengar till sin organisation, och därför använder människors empati för att få dem att ”skämmas” till att skänka pengar. För att göra detta krävs att man visar så kallade negativa bilder; bilder av svältande barn och misär som anspelar på hur fruktansvärt det är att leva i fattigdom.⁶⁸ Han menar vidare att det oftast ges tre väldigt basala förklaringar av orsakerna till fattigdom i västerländsk massmedia:

⁶⁶ Mattson, *Världens barn behöver din hjälp! En diskursiv analys av representationer av fadderskap i TV-programmet Faddergalan*, 2011

⁶⁷ Lidchi, “Finding the right image: British Development NGOs and the regulation on imagery” i Skelton & Allen (red.), *Culture and global change*, 1999, s 88

⁶⁸ Lissner, *The politics of altruism: a study of the political behaviour of voluntary development agencies*, Geneva, 1977, s 131ff

(a) Human suffering in the Third World is caused by hostile forces of nature beyond human control, the whims of nature cause disasters that victimize innocent people. (b) Human suffering in the Third World is described without any indication of the cause; people in need are the victims of blind social forces that remain unidentified. (c) Human suffering in the Third World is presented as a result of a vicious circle: the poor remain poor, because they are poor.⁶⁹

Det Lissner menar är att en form av stereotypisering av svält och fattigdom skapas i de bilder som sänds ut, i och med den reducering av verkligheten som ges. Vidare kan vi se att Lissner är ett ”barn av sin tid” – vi minns utvecklingsdiskursen under 1970-talet beskriven ovan, där beroendeparadigmet antyder att de systematiskt fixerade globala strukturerna föder underutveckling, något som Lissner tar upp i sin sista punkt. Dock menar jag att Lissners iakttagelser fortfarande är relevanta, och flera forskare som applicerar ett postkolonialt perspektiv har utvecklat hans tankegångar; jag ska här närmare beskriva tre av dem.

Antropologen m.m. Henrietta Lidchi bygger vidare på Lissners argumentering. Även hon driver tesen att biståndsorganisationer i mångt och mycket producerar negativa bilder av fattigdom för att tjäna pengar åt den egna organisationen. Hon, liksom Lissner, menar att det finns en maktrelation mellan Nord och Syd som gör det möjligt för västerländsk media att representera Syd på det sättet som är mest gynnsamt för att tjäna pengar.⁷⁰ Kameran blir här inte ett medium; istället får kameran och bilderna som förmedlas ett instrumentellt värde i det att de konstruerar mening. Genom bilder finns det också möjlighet att förflytta objektet från dess kontext för att skapa den representation som man vill förmedla till mottagaren.⁷¹ Detta känner vi igen från diskussionen om makt/kunskap och möjligheten för den mäktigare parten att producera kunskap om de Andra som jag har beskrivit ovan. Att genom negativa bilder andrafiera det (i postkoloniala ordalag) koloniserade objektet genom att framställa dem som maktlösa i motsats till den som håller i kameran och innehar makten, innebär en objektifiering av den Andra. Subjektet för representation blir istället ett objekt som representeras, och Lidchi menar att de därigenom blir objekt för utveckling, då utvecklingsdiskurser till viss del bygger

⁶⁹ Ibid, s 159

⁷⁰ Lidchi, “Finding the right image: British Development NGOs and the regulation on imagery” i Skelton & Allen (red.), *Culture and global change*, 1999, s 88

⁷¹ Ibid, s 89

på representationen av fattigdom. Lidchi menar att detta är riskfyllt, då "the wrong type of image could elicit the wrong type of development".⁷²

Bob Gelofs "Band Aid" som jag nämnde i inledningen till detta arbete är också ett föremål för diskussion i Lidchis argumentation. Band Aid och den efterföljande Live Aid-galan 1985 var ett extremt stort medialt fenomen, och banade väg för många liknande insamlingsgalor. Lidchi menar dock att den bild som gavs av fattigdom i Live Aid-galan reducerade fattigdom till en fråga om pengar om mat; frågor om historisk kontext och politisk situation förbisågs helt. Dessutom var insamlingsgalan egentligen riktad mot den dåvarande svältkatastrofen i Etiopien, men Etiopien blev i det här fallet synonymt med Afrika, "den mörka kontinenten".⁷³ Vi har alltså återigen att göra med reducering och stereotypisering. Sedan 1980-talet har enligt Lidchi biståndsorganisationer, på grund av mycket kritik, till viss del övergått till vad man kan kalla för positiva bilder eller positiv representation av fattigdom. Man visar till exempel mer människor som deltar i olika lokala utvecklingsprojekt och därigenom tillskrivs mer makt och återigen blir ett eget handlingskraftigt subjekt. Vad Lidchi pekar på är dock att positiv representation inte ligger närmare verkligheten än negativ, vilket många verkar tro. Mottagaren av bilderna tillhandahålls en begränsad representation av fattigdom, och kan fortfarande inte få mer information än vad bilderna förmedlar. Man kan genom representation aldrig komma särskilt nära "sanningen", då densamma enligt det poststrukturalistiska synsättet bara existerar genom vår representation.⁷⁴

En annan som har inspirerats av Lissner är Philippa Atkinson, som i en artikel fokuserar på hur konflikter i Syd representeras i västerländsk media. Hon menar att sättet man pratar om dessa konflikter inom västerländsk media är oerhört förenklat och, precis som Lidchi och Lissner påpekade, så behandlas sällan några djupgående orsaker till pågående problem och konflikter. Istället framställs de krigförande länderna som barbariska, anarkistiska och primitiva. Även Mai Palmberg diskuterar denna tendens i inledningen till antologin *Encounter Images in the Meetings Between Africa and Europe* (2001). Hon menar att det finns två grundläggande framställningar av Afrika. Antingen framställs det som romantiskt och naturskönt – "the imagery of Africa as the home of rhythm and dance", eller så framställs det som vilt och barbariskt, i linje med vad Atkinson poängterar.⁷⁵ En mycket intressant poäng som Atkinson gör och som jag också ämnar undersöka i mitt arbete är det faktum att Afrika

⁷² Ibid, s 90

⁷³ Ibid, s 92

⁷⁴ Ibid, s 99

⁷⁵ Palmberg (red.), *Encounter images in the meetings between Africa and Europe*, 2001, s 10

och afrikanska konflikter framställs som mer barbariska och ociviliserade än konflikter i till exempel Israel/Palestina eller på Balkan.⁷⁶ Den här tendensen tyder på ett kolonialt synsätt som fortfarande präglar bilden av just Afrika. Mycket av reduceringen av konfliktförklaringarna menar Atkinson beror på det nya mediasamhället, där all information måste utbytas snabbt och konkurrera med andra nyheter – bara de sensationella historierna med enkla och kvicka förklaringar får plats.⁷⁷ Även Atkinson pekar på riskerna med att ”fel” representation medför ”fel” typ att utvecklingsarbete som utarbetas under brist på djupgående förståelse, och att representationerna av den Andra, i det här fallet ”barbaren” döljer en Nord/Sydlig maktrelation.⁷⁸ En annan viktig aspekt som Atkinson diskuterar är att verkligheten bakom konflikterna i framför allt Afrika ses som kulturellt och etniskt fixerad och oföränderlig – därför förmedlas bilden att västerlänningen aldrig kommer att kunna förstå och hjälpa dessa konflikter.⁷⁹ Det blir alltså ett dubbelt budskap; dels sänds dessa bilder ut för att tala till västerlänningens empati och få oss att vilja hjälpa, och dels får vi förklarat för oss att detta är alldeles för komplexa problem för att vi någonsin skulle kunna förstå dem och hjälpa till som en utomstående aktör.

Sociologen Michelle Lowry är den teoretiker jag har använt mig av som kommer närmast mitt eget ämne. I sin masteruppsats *The Construction of "needy" subjects* (1998) gör hon en kritisk analys av framställningen av det afrikanska barnet i biståndskontexten, och de maktrelationer som speglas i kanadensiska hjälporganisationers kampanjer. Hennes huvudsakliga frågeställning handlar om hur tredje världens människor representeras i dessa kampanjer.⁸⁰ Studien utgår i mångt och mycket från de teorier om stereotypisering och skapandet av den Andra som jag har tagit upp ovan, och diskuterar bland annat hur det uppstår en objektifiering av de fattiga människorna i och med maktrelationen som skapas i konstruerandet av ett beroendeförhållande mellan den rika och den fattiga världen.⁸¹ Hon menar också att uppdelningen mellan ”vi”, de rika, och ”de”, de fattiga länderna, är alldeles för svartvit – i själva verket finns det fattiga människor i västvärlden och mycket rikedom och välstånd även i de afrikanska länderna.⁸² Liksom Atkinson diskuterar hon hur vi genom

⁷⁶ Atkinson, ”Representations of conflict in the Western Media: the manufacture of a barbaric periphery” i Skelton & Allen (red.), *Culture and global change*, 1999, s 103

⁷⁷ Ibid s 104

⁷⁸ Ibid s 107

⁷⁹ Ibid s 105

⁸⁰ Lowry, *The Construction of "Needy" Subjects: An Analysis of the Representations of "Third World" Children in Charity Advertising*, 1998, s 14

⁸¹ Ibid, s 86

⁸² Ibid, s 73

språket i dessa insamlingskampanjer till biståndsorganisationerna utgår från barbarism – där man talar om västerländska ”demonstrationer” talar man om afrikanska ”uppror”, västerländskt ”försvar” blir afrikansk ”terrorism”, och västerländska ”nationer” får motsvaras av afrikanska ”stammar”.⁸³ Denna studie ligger alltså väldigt nära min, men de skiljer sig mycket åt då min analys placeras i en svensk kontext och skrivs femton år senare.

I dokumentären *Enjoy Poverty* (2009) visar konstnären och producenten Renzo Martens på tendensen att fattigdom skulle kunna ses som en ”industri” som (de västerländska) fotograferna tjänar på. Han försöker genom dokumentären att få fattiga människor i Kongo-Kinshasa att själva representera sin fattigdom genom kameranlinsen, dock med ett misslyckat resultat. Den västerländska tittaren och bidragsgivaren efterfrågar negativa bilder som talar till deras empati och skuld känslor. Martens ifrågasätter också den västerländska kameramannens sätt att filma fattigdom, han menar att man ofta inte har bett om lov att fotografera och kritiserar det faktum att bilderna i efterhand kommer att tillhöra fotografen och inte den fotograferade. Slutsatsen som Martens drar är att maktstrukturerna inom representationen av Afrika är för stark och går att tjäna för mycket pengar på för att kunna avskaffa.⁸⁴ Även om Martens är väldigt radikal i sina tillvägagångssätt tycker jag att hans perspektiv på maktstrukturerna bakom representationen av Afrika är viktig att notera. Även Lowry driver tesen att biståndet kommersialiseras genom sättet man gör ”reklam” för barnen som speglas i reportage från tredje världen. Man gör på detta vis barn, och relationen till barn som västerlänningar kan få genom att exempelvis ”bli världsförälder” (som man kan i *Humorgalan* som jag har analyserat), till en vara.⁸⁵ Hon menar att detta görs genom de negativa bilder man tar av fattiga barn; exempelvis är det mycket närbilder på svältande magar och tårfyllda barnögon som talar till vår empati och får oss att känna skuld.⁸⁶ Här ligger hon alltså nära ovan nämna Lissners och Lidchis iakttagelser. Även de positiva bildrepresentationerna av fattiga barn är enligt Lowry till för att ”sälja” fattigdomen och barnen som får representera densamma.⁸⁷ Lowrys slutsatser är att barn i tredje världen framställs som de absolut mest behövande, maktlösa och objektifierade människorna.⁸⁸ Vidare menar hon att det enligt feministisk utvecklingsteori görs gällande att det är kvinnorna som behöver få mer hjälp till maktmedel och ofta de patriarkala strukturerna eller den strukturella fattigdomen över huvud

⁸³ Ibid, s 51

⁸⁴ *Episode III – Enjoy Poverty*, Renzo Martens, Holland, 2009

⁸⁵ Lowry, *The Construction of “Needy” Subjects: An Analysis of the Representations of “Third World” Children in Charity Advertising*, 1998, s 6

⁸⁶ Ibid, s 55

⁸⁷ Ibid, s 59

⁸⁸ Ibid, s 5

taget som behöver åtgärdas för att nå utveckling, och därför att denna fokus på barnen innebär en snedvridning av synen på hjälpbehovet.⁸⁹ Hon kommer här in på hur det sker en individualisering av fattigdomen och synen på bistånd, vilket jag har diskuterat ovan. Lowry tillför flera aspekter som jag har använt mig av i min analys.

Nedan följer min analys av *Humorgalan* och *Tillsammans för världens barn 2012*, där jag alltså genom diskursanalys kommer att titta på hur fattiga människor representeras. Min analys är uppbyggd så att jag går igenom gala för gala, och i samband med varje gala diskuterar de postkoloniala perspektiv som är relevanta för inslagen och det språk som används i bild och tal. Jag kommer sedan att föra en sammanfattande diskussion om mina resultat.

⁸⁹ Ibid, s 16

6. Analys

Längdskidåkaren Torgny Mogren reser till den före detta svenska kolonin Norge för att hälsa på sitt fadderbarn Sebastian, som han även mötte på en resa för några år sedan. På flygplatsen möts han av Hanne från UNICEF, som förklarar att det inte finns några stora industrier i landet, utan att människorna där lever på sina naturtillgångar; olja och fisk. Han möter upp Sebastian på en lekplats som ”ska fungera som något slags dagis”. Hanne från UNICEF förklarar att inget av barnen på lekplatsen pratar svenska. Mogren förfasar sig över att en pizza i Norge kostar 300 kronor, eftersom norrmännens medelinkomst bara är 38 100 kronor i månaden. Hemma hos Sebastian i hans villa leker Mogren med Sebastian på familjens studs matta. Sorglig musik spelas när Mogren intervjuar Sebastians mamma; ”Hur är livet nu?”. Svaret han får är: ”Det är som vanligt”. ”Har Sebastians pappa jobb?” – ”Ja, han jobbar fortfarande på Dressman”. Torgny Mogren tar av sig glasögonen för att torka tårarna inför Sebastians mamma. På hemresan filosoferar Mogren över resan: ”Det är nyttigt att komma ut i världen och få sig en tankeställare. Allt som vi i Sverige tar för givet är helt annorlunda i Norge. Där är det ännu mer självklart”.⁹⁰

Verklighet? Nej, det här är en sketch från *Humorgalan* 2013 som parodierar över kändisreportage. Vad jag reflekterade över när jag såg det här inslaget var: vad är det egentligen vi tycker är så roligt med det här inslaget? Precis såhär är det när kändisar hälsar på familjer i fattiga delar av världen – men då reagerar vi inte alls på samma sätt. Istället kanske vi sitter hemma i tv-soffan och gråter. Det är när man förflyttar denna typ av reportage ur sin kontext som man inser hur bakvänt det är att kändisar kommer hem till människor, frågar ut dem om deras vardag, och sedan återvänder hem efter att ha fällt en tår över familjens livssituation. Det finns teorier om humor inom motståndsforskning som skulle vara intressanta att tillämpa här, men det ligger tyvärr utanför mitt arbetes ramar.

Det här inslaget är också intressant då det visar att producenterna av programmet är medvetna om paradoxerna i det arbete de gör. Formatet ”gala” i sig innebär att man gör en festlig tillställning av människors misär. Paradoxalt nog känner man också till komplexiteten i fattigdomsproblemet, men måste ändå göra en gala som anspelar på tittarnas känslor för att få dem att bidra med pengar. Man märker tydligt under båda galorna jag har granskat att producenterna är medvetna om den kritik som kan riktas mot galaformatet och de inslag som

⁹⁰ unicefsverige, ”Torgny i Norge”

sänds, och har gjort sitt bästa för att tillrättalägga materialet, men som min analys kommer att visa kan andrafiering uppstå där man minst anar det. Paradoxen i galaformatet och det omvända perspektiv som jag nyss har beskrivit kan vara i bra att ha i bakhuvudet då man läser min analys, eller själv tittar på insamlingsgalor.

6.1. Humorgalan 2012

Humorgalan sänds som nämnt ovan varje vår på TV4 i samarbete med UNICEF. Som programledaren Mark Levengood deklarerar i början av showen finansieras inte UNICEF av FN, och därför är galans mål att under ledorden ”Vi ska kämpa för varenda unge” samla in så kallade ”världsföräldrar”. Som världsförälder stödjer man barn i världen över med hundra kronor i månaden, som går till projekt som på olika sätt syftar till att efterleva Barnkonventionen, som är UNICEFS främsta etiska riktlinje. Kändisar som är så kallade ”UNICEF-ambassadörer” åker under galan och hälsar på barn som på något vis har fått eller kommer att få en förbättrad livssituation genom UNICEFS hjälpprogram. Även i publiken sitter kändisar, som då och då involveras i galan. Reportage från fattiga länder varvas med musikframträdanden och humorsketcher. Galan 2012 innehåller flera kändisreportage. Jag kommer här att gå igenom fyra av dem, från Malawi, Moçambique, Bangladesh och Liberia. Dessutom förekommer tre kortare bildspel som avslutas med uppmaningen att bli världsförälder, vilka jag också diskuterar nedan.

6.1.1. Liza Marklund i Malawi

Klippet börjar med vacker pianomusik och en bild på ett naturskönt landskap med dimhöljda berg och en vidsträckt savann framför. Sedan vinklas kameran och man får se några tonåringar med bar överkropp som plöjer ett fält med hackor i händerna. En ensam bil kommer körande över det vackra fältet, i den sitter Liza Marklund. Vi får inte veta exakt var vi är, bara att vi är i Malawi. Det klipps in en bild från 2005 på en liten pojke som sitter och gråter över att han inte vet hur han ska försörja sina småsyskon. Hans mamma har nyligen gått bort i AIDS och hans pappa har lämnat pojken ensam med sina syskon. Vi får inte se pojkens kropp, utan kameran är hela tiden fokuserad på pojkens gråtande ansikte. Vi får sedan se att Liza Marklund sitter bredvid pojken, som heter Madalitso, och klappar honom på axeln med en medlidsam blick. Reportaget handlar sedan om att Marklund gör ett återbesök hos Madalitso. De möts på ett majsält och kramar om varandra. Madalitso och hans syskon går nu i skolan, förutom Madalitsos yngsta bror Gifti som har diagnostiserats med HIV och bor på ett barnhem. Vi får åter se ett klipp från Marklunds förra besök, då hon tillsammans med en

vit UNICEF-arbetare åkte med den då undernärda Gifti till sjukhuset. Gifti har enligt reportaget har varit undernärld länge, men UNICEF bestämmer sig för att föra honom till sjukhus *precis* när Marklund gör sitt besök. Därför får man bilden av att sjukhusbesöket sker eftersom UNICEF vill passa på att marknadsföra sitt arbete via tv. Varvat med intervjun med Madalitso får vi se klipp från byn där Madalitso bor, med mycket närbilder på småbarn som tittar in i kameran med allvarliga blickar. Marklund berättar att UNICEF i samarbete med lokala organisationer har hjälpt till att tillgodose grundläggande behov hos alla barn i Malawi – de har fått grytor och myggnät, och i vissa fall bättre hus och hjälp med skolavgifter. Marklund följer med Madalitso för att hälsa på Gifti på barnhemmet, ackompanjerad av en sentimental ballad. Gifti verkar blyg inför Liza Marklund och tittar inte in i kameran. Gifti förklarar, fortfarande vänd från kameran, att hans framtidsdröm är att bli bilmekaniker. I likhet med Martens kan vi här ifrågasätta fotografens rätt att fotografera då Gifti verkar så blyg. Vill Gifti verkligen bli filmad på det sättet som det görs och i den situation han befinner sig i? Slutligen förklarar Madalitso att hans livssituation fortfarande är skör, men med fortsatt hjälp ser han en ljus framtid för sig och sina syskon. Reportaget avslutas med att Liza Marklund sitter i byn omgiven av massor av för tittaren okända malawiska barn – en stereotyp bild där den vita välgörerskan sitter i en ring av tacksamma, svarta barn.

Redan under den inledande minuten av reportaget fick vi se flera av de tendenser som jag diskuterade ovan. Först har vi bilderna på den vackra naturen, som förmedlar en romantisk föreställning av ”det orörda Afrika” som ännu inte är moderniserat och industrialiserat utan består av landsbygd och bergsområden. Bilden på pojkarna med hackor förstärker ytterligare bilden av det primitiva och romantiska bylivet; det kan sägas vara en representation av ett oförstört, ursprungligt jordbrukssamhälle med förmoderna eller efterblivna redskap.⁹¹ Den närgånga bilden den Madalitsos gråtande barnansikte talar till tittarens empati och skuld i linje med Lissners resonemang att tittaren ska ”skämmas” till att skänka pengar. Man bör också reflektera över hur självklart det är att Marklund har rätt att ta och klappa på barnet – det ger intrycket att den fattige är ett passivt objekt; ett offer som inte tillskrivs någon integritet. I reportaget får vi se både negativa och positiva bilder. De negativa bilderna är de av Madalitso som barn och de på småbarnen i byn – de finns med i reportaget för att väcka empati och medkänsla. De positiva bilderna från till exempel barnhemmet och Madalitsos och Giftis återförening används främst i kommersiellt syfte för att få tittarna att stödja organisationen

⁹¹ Eriksson Baaz, *The white wo/man's burden in the age of partnership: a postcolonial reading of identity in development aid*, 2002, s 198

UNICEF genom att bli världsföräldrar. Vi får inte veta var vi befinner oss, vad barnen vi får besöka heter i efternamn eller vad de arbetar med, utan Madalitsos familj reduceras till ett objekt för fattigdom som får representera hela Malawi. Vi får inte heller några djupgående förklaringar till fattigdomen, utan fokus ligger på HIV, AIDS och föräldralösa barn som de stora problemen – det kan alltså här sägas ske en individualisering av fattigdomen då man ser på lokala och enskilda faktorer som orsaken till situationen istället för strukturella problem. Barnen i reportaget tillskrivs en offerposition inför sin fattigdom. Dessutom framstår det, precis som i de flesta reportagen i *Humorgalan*, som att UNICEFs arbete som aktiva aktörer är det enda som kan hjälpa dessa människor ur situationen.

6.1.2. Anne Lidén i Moçambique

Anne Lidén är en nybliven världsförälder som har fått möjlighet att resa till Moçambique med UNICEF för att hälsa på. Klippet inleds återigen med vacker afrikansk natur, och sedan en bild på en bil som kommer körande. Anne Lidén säger: ”Det enda jag egentligen känner till om Moçambique är att det finns nästan två miljoner föräldralösa barn”. Det här uttalandet representerar vad vi får för bild av afrikanska länder via media. Moçambique är ett land med ett rikt kulturliv och en växande populärkultur, och det har en intressant historia som en av Afrikas senast befriade kolonier.⁹² Trots detta är allt som Lidén vet, och berättar för oss, om landet att barn är fattiga och föräldralösa. Anne Lidén har alltså en väldigt förenklad bild av hur det ser ut i Moçambique, och detta är en typisk stereotypisering: trots att Moçambique har många olika kvaliteter får en grupp föräldralösa barn, om än ganska stor, representera landet som helhet.

Vi får sedan se flera närbilder på olika barn, och Lidén förklarar att barnen ofta blir omhändertagna av mor- eller farföräldrar. Lidén anländer tillsammans med en vit UNICEF-arbetare till en familj som består av en farmor och hennes nio barnbarn. Vi får se en bild på de minsta barnen, som har putande undernärda magar. Anne Lidén kommenterar att det känns ”jättejättesorgligt”. I bakgrunden spelar hela tiden melankolisk pianomusik. Lidén är med på en måltid och äter gröt, alla bilder på barnen är närbilder. Lidén går undan och säger gråtande: ”Man kan inte föreställa sig hur tufft det är, det finns liksom ingen likhet, det finns ingen motsvarighet, det går inte att förstå. Det är deras vardag liksom, såhär lever dom hela tiden”. Sedan följer en intervju med en norsk kommunikatör, Arild Drivdal, som pratar om att det krävs resurser för att bygga upp ett socialt skyddssystem för att ta hand om föräldralösa barn i

⁹² van Baalen, ”300 meter graffiti”, *Omvärlden* nr 3, 2013s 57

Moçambique när den äldre generationen dör. Klippet följs av ett musikframträdande med artisten Loreen. Under framträdandet visas bilder på familjen i Moçambique i slowmotion på en skärm i bakgrunden. Vi får inte veta om familjen är medveten om att bilderna på dem används i detta sammanhang.

I reportaget sätter Lidén denna familj i total motsats till allt hon är van vid – hon skapar ett vi och ett dem genom sitt ovan nämnda uttalande. När hon säger att det absolut inte finns någon likhet mellan oss och dem syftar hon på en materiell skillnad – i realiteten finns det gott om relativ fattigdom i Sverige, och där kan det alltså finnas en likhet. Vi kan också tillämpa Atkinsons perspektiv på Lidéns uttalande; de här problemen är helt oförståeliga för ”oss”, det är det helt omöjligt att sätta oss in i ”deras” problem. I klippet ser vi även hur saker som är positiva eller helt vardagliga, såsom en måltid eller när barnen tvättar händerna, representeras som sorgligt. Detta är ett bra exempel på hur *allting* kan konstrueras som negativt eller sorgligt, även neutrala eller positiva situationer, med hjälp av ljud, kameravinklar och besökarens kommentarer och reaktioner. Detta klipp visar bara upp negativa bilder – man kan nästan säga att vi i reportaget vältrar oss i den misär som familjen lever i. Man fokuserar helt och hållet på den ekonomiska dimensionen av fattigdom, alltså den som handlar om tillgång på resurser eller pengar. Att på detta sätt fokusera på de basala behoven, såsom behovet av mat, kan sägas vara en diskursiv praktik som reducerar och andrafierar den fattige. Dessa människor finner förstås glädje i mellanmännsliga relationer och kulturella uttrycksformer, men de representeras bara som en hungrande mage.

I samband med det här reportaget bör man även ifrågasätta att familjen är så anonym, och bara presenteras med förnamn om ens det, medan den norske ”experten” får en textremsa med både för- och efternamn och dessutom en jobbtitel. Vi får aldrig veta hur familjen som besöks försörjer sig, utan de förblir anonyma fattiga människor någonstans i Moçambique. Här ser vi alltså åter en reducering av den fattige till en svart, okänd och hungrig människa i ett land som vi inte vet någonting om. Det sker här en andrafiering; den passiva och anonyma fattiga människan ställt mot den handlingskraftiga, vita experten som har svaren och lösningarna. Den norske UNICEF-representanten är den som tillåts definiera vad som pågår och vad som bör göras; vi ser hur den mäktigare parten i en binär opposition får makt och möjlighet att producera kunskap om den andre och dess situation.

6.1.3. Laila Bagge i Bangladesh

Före reportaget visas i galan en intervju med Laila Bagge. Hon beskriver då sin resa som ”en både fantastisk och hemsk upplevelse”. Det här reportaget är det enda i galan som inte handlar om Afrika, och istället för landsbygd utspelar sig besöket i vad som framstår som en kaotisk stadsmiljö med tutande bilar och blinkande gatljus. Här kan man liksom Atkinson se att olika världsdelar representeras olika – trots att de flesta länder i Afrika just nu genomgår en kraftig urbanisering utspelar sig alla reportage därifrån på den fattiga landsbygden. Bangladesh i Asien däremot får representeras av en hektisk stadsmiljö med massa människor – för det är så vi är vana att se Asien. En liten flicka går på gatan. Hon heter Jahanara. Hon talar till vår empati genom att förklara att hon skulle vilja bo i en vacker värld med ett fint hus och en riktig säng. Laila Bagge hälsar på Jahanara där hon bor i huvudstaden Dhakas slum. ”För dom [barnen i slummen] är varje dag en kamp för att överleva”, förklarar Laila Bagge. Bagge sitter utanför Jahanaras familjs tält. Hela familjen är samlad på insidan, men ingen av dem säger något eller vänder sig mot kameran utan tittar bara på Bagge när Bagge med medlidsamhet i blicken talar om att Jahanara lever på att samla skräp och tigga med sina syskon. Bagge följer med Jahanara på en skräpsamlarrunda, och sedan till marknaden för att sälja skräpet. I nästa klipp förklarar Laila Bagge att ”det finns *en* ljusglimt i Jahanaras värld”. Det är ett center som UNICEF stödjer, dit barn kan komma och leka och dansa, och förberedas för en skolgång. Vi får också höra om ett annat UNICEF-finansierat projekt, som går ut på att barnens familjer får ett bidrag under förutsättning att barnen inte behöver arbeta. Det här projektet bygger alltså på en specifik syn på fattigdom. Att barnen arbetar skylls på familjen, individen, och det är på den nivån som man bekämpar barnarbetet. Det är en enkel problemlösning, som inte uppmärksammar de strukturer som gör att människor över huvud taget bor på gatan eller tvingas låta sina barn vara med och försörja familjen. Till tonerna av Johnny Cashs ”Hurt” försöker Laila Bagge sedan mata en ovillig lillasyster med vätskeersättning. Klippet avslutas med att Laila Bagge gråter och säger att hon hoppas att det går bra för Jahanara, som inte har samma förutsättningar som Bagges egna barn.

De positiva bilder vi får i detta reportage är endast i kommersiellt syfte, då de handlar om de insatser som UNICEF gör i slummen. Det framstår som att UNICEFs arbete är det enda som kan ge ljus åt Jahanaras liv. Vi får inga bakomliggande förklaringar till familjens fattigdom över huvud taget, utan fattigdomen är här individualiserad så till vida att barnarbetet som Jahanara får utföra skylls på familjens fattigdom och faderns frånvaro. Även här är det endast den ekonomiska dimensionen av fattigdomsbegreppet som behandlas.

6.1.4. Mikael Persbrandt i Liberia

Klippet börjar med bilder i slowmotion på barn med vapen. Vi får se en närbild på en pojke med en k-pist som tittar på något bortom kameran. En allvarlig Mikael Persbrandt går på en dammig väg i ett litet samhälle och berättar att vissa barn är så unga som sex-sju år när de skickas ut i krig, ”och lär sig döda”. Persbrandt intervjuar ett barn om hennes upplevelser. Hon berättar att hon ofta får mardrömmar om sin tid som soldat och säger att hon vill tillbaka till sin mamma och pappa. Hennes ansikte är pixlat. Detta följs av fler långsamma bilder på barnsoldater, och Persbrandt berättar hur många som dog i det fjorton år långa kriget i Liberia. Persbrandt besöker sedan ett av tjugofyra ”disarmament camps”, dit det beräknas anlända 20 000 barnsoldater några dagar senare för att förstöra sina vapen. Mikael träffar en pojke som heter Saar, som ska åka hem till sin mamma som han inte har träffat på ett år samma dag. Inne ifrån bilen filmar kameramannen barn som står med ansiktena tryckta mot bilrutan och ledsna ansiktsuttryck. Persbrandt och Saar skrattar förläget tillsammans på vägen. I slowmotion får vi se hur Saar och hans mamma återförenas i en kram. Kameramannen står redan utanför bilen för att filma när familjen återförenas – hen har följaktligen fått gå ut ur bilen före Saar för att fånga ögonblicket. Att fånga en bra bild till media på återföreningen blir alltså här viktigare än återföreningen i sig, vilket man kan ifrågasätta. Reportaget avslutas med ett klipp där Saar gör mål i fotboll och gör en segergest omfamnad av sina vänner.

I det här klippet kan vi verkligen se den bild av det barbariska Afrika som ovan nämnda Atkinson beskriver. Konflikten i Liberia, som har många och komplexa förklaringar, får här ingen förklaring alls – det enda vi får är ett dödstal. Vi lämnas med uppfattningen att Liberia är, eller har varit, ett laglöst, ociviliserat och barbariskt land, där av okänd anledning till och med små barn har tvingats ut i krig. Fattigdom eller utveckling i sig berörs inte i det här reportaget, men barn framställs i hög mån som hjälplösa offer för sin situation – vilken framstår som skapad av de barbariska individerna inom landets gränser.

6.1.5. Kortare reportage

Förutom de långa kändisreportagen i *Humorgalan* förekommer det också kortare klipp där tittarna uppmanas att bli världsföräldrar. Det första är några klipp från Nepal, där dammiga barn arbetar på en fabrik där det tillverkas vad som ser ut som tegel. Det förekommer i detta klipp inga intervjuer utan den enda informationen man får är att barnarbete är ett stort problem i Nepal, och därför bör man bli världsförälder. Det andra klippet är också väldigt anonymiserat. Där ser man inte ens några människor, utan bara en klunga skjul varifrån det

hörs barnskrik. Klippet avslutas med Carola Häggqvist som återigen uppmanar oss att bli världsföräldrar. Tittaren förväntas här förstå, utifrån dessa välkända attribut för fattigdom representerad i media, att vi befinner oss någonstans i Afrika och att det barn som skriker inne ifrån hyddan är i behov av bistånd.

Det tredje klippet är intressant att diskutera utifrån Atkinsons teori att olika världsdelar eller länder representeras på olika sätt. På ett grått stengolv får vi se ett porträttfotografi av en flicka. Vi får via en berättarröst veta att flickan heter Natasja, och är en av tiotusentals barn i Rumänien och Moldavien som bor på barnhem för att deras föräldrar är för fattiga för att ta hand om dem. Fotot blåser sedan, tillsammans med en hög aska, runt i ett övergivet hus med trasiga stolar och några strykkatter som springer omkring. Hela tiden är färgskalan grå. Fotot blåser ut på gatan tillsammans med några andra foton, och landar slutligen i en sophög, där det blir upplockat av en hand.

Här skiljer sig alltså representationen av Östeuropa från den av till exempel Afrika. Natasja fick inte besök av en UNICEF-ambassadör – det fanns över huvud taget inga människor med i klippet. Detta ger en bild av Östeuropa som en övergiven, grå, dyster och öde plats, medan representationerna av Afrika tidigare under galan har visat mängder av svältande och fattiga barn. Dessa olika typer av klipp spelar på tittarens förförståelse, som rör sig inom en kolonial diskurs där det är Afrika som är fattigt och hjälplöst. Som jag nämnde ovan angående Carolas klipp, är vi vana att se reportage om afrikanska barn på tv och kan lätt referera dessa bilder till nöd, fattigdom och biståndsbehov. När fattigdomen kommer så nära inpå, som den gör när det handlar om Rumänien och Moldavien, har vi inte samma uppfattning om och förståelse för den fattigdom som finns. Fattigdom kan sägas få ett stereotypiskt ansikte genom mediebilderna: det svarta barnet på den afrikanska landsbygden. Det här är en stereotyp de flesta reportage i *Humorgalan 2012* spelar på. Följaktligen blir det för tittaren inte lika enkelt att dra en klar gräns mellan ”oss”, de rika, och ”dem”, de fattiga på andra sidan jorden, om reportaget handlar om vita fattiga barn i Europa.

6.2. Tillsammans för världens barn 2012

Tillsammans för världens barn sändes i oktober 2012 på SVT. Det föregicks av ett halvtimmesprogram samma vecka, och efter själva galan visades även ett efterprogram som diskuterade galans resultat. *Tillsammans för världens barn* samlar genom Radiohjälp in pengar till många olika organisationer, såsom Individuell Människohjälp, Diakonia, Plan Sverige och Rädda barnen. Till skillnad från *Humorgalan* är det alltså en insamling där man skänker så mycket eller lite pengar man vill, och inte signar upp för att skänka pengar varje månad efter galans slut. Jag diskuterar nedan både förprogrammet, själva galan och det efterföljande programmet.

6.2.1. Förprogram

Programmet inleds med att Louis Armstrongs "What a Wonderful World" spelas och det visas olika klipp på fattiga barn. Kontrasten mellan musiken och bilderna representerar kontrasterna i världen – mellan det fina som finns och det hemska som samtidigt sker på så många ställen. I detta förprogram varvas intervjuer med utvecklingsforskare och företrädare för biståndsvärlden med reportage "där ni med egna ögon kan se att pengarna når fram". Det första vi får se är ett bildspel på de olika katastrofer som världen står inför 2012; inbördeskriget i Syrien, svälten i Sahel och på Afrikas horn och efterdyningarna av jordbävningen på Haiti. De bilder vi får se från dessa platser är barn som gråter. Programmet har gäster som på olika sätt företräder utvecklingsarbete, däribland Hans Rosling som är professor i internationell hälsa och Lena Ag från organisationen Kvinna till Kvinna. Programledaren intervjuar inledningsvis Hans Rosling. Till skillnad från *Humorgalan* verkar *Tillsammans för världens barn* till viss del ha ett utbildningssyfte; Hans Rosling förklarar relativt djupgående hur fattigdom tar sig uttryck runtom i världen, och hur vissa länder har tagit steget från låginkomstland till medelinkomstland under hans tid i branschen. Han förklarar även skillnaden mellan absolut och relativ fattigdom, och hur grundläggande behov såsom tillgång till sjukvård och utbildning kan avhjälpa fattigdom. Han ger också ett bredare perspektiv på fattigdom då han förklarar att fattigdomsbekämpning inte bara handlar om mat och pengar utan även om organisation och skapandet av sociala skyddsnät. Här involveras alltså både ekonomiska och sociala dimensioner av fattigdomen. Rosling menar att det är viktigt att skilja på fattigdomsbekämpning och andra problem – fattigdomsbekämpning handlar om att avhjälpa akut och absolut fattigdom genom att tillföra monetära resurser, medan andra åtgärder syftar till att lyfta människor ur relativ fattigdom. Han pekar också på

hur nya aktörer kan hjälpa till med bistånd, såsom de nya medelinkomstländerna Brasilien och Kina och den afrikanska samarbetsorganisationen AU, African Union. Jag skulle följaktligen definiera det som att han rör sig inom en diskurs som behandlar fattigdom som en del i ett system som kan/behöver förändras. Under programmets gång visas en textremsa med de organisationer som har skänkt 50 000 kronor eller mer till insamlingen – på detta vis kan organisationer få marknadsföring genom att skänka pengar och därför kommersialiseras biståndet i detta program.

Senare under programmet intervjuas en av gästerna, den socialdemokratiska riksdagsledamoten Arhe Hamednaca, som själv har varit barnsoldat i Eritrea. Han beskriver sin tid som barnsoldat som att det var ”ett helvetesliv”, men samtidigt som att han kände sig stolt då han kämpade för sitt folk och sitt land som gerillasoldat. Han menar också att han i den situationen han befann sig i då tvingades att döda; han blev inte tvingad utifrån. I och med detta bekämpar alltså Hamednaca bilden av ett barbariskt Afrika där barn blir tvingade till att kriga – istället pekar han på att det finns strukturella problem som skapar en situation där barnsoldater används. Vidare säger han att för att stoppa användandet av barnsoldater så krävs det att man skapar fred, demokrati och mänskliga rättigheter, och att omvärlden måste engagera sig i detta. Även han menar alltså att fattigdomen och de problem som uppstår i samband med den måste behandlas på en högre nivå där det behövs en strukturell förändring, och han talar om fattigdom på både en politisk och ekonomisk nivå.

Vi får se två reportage i programmet. I dessa reportage är det inte kändisar som besöker människor, utan reportern syns knappt i bild. Istället är det människor som lever i landet som besöks som får prata om sina problem eller den utveckling som sker på plats. Det första reportaget handlar om Uganda, och om den krigsherren som länge har härjat där; Joseph Kony. Vi får besöka en by i norra Uganda, där det finns ett center för flickor och kvinnor som har befriats från sexslaveri. Vi får se en intervju med en ugandisk kvinna som arbetar som huvudläkare på centret, och även med några av de flickor som bor på hemmet. Kvinnornas situation förklaras i stora drag med deras tidigare medlemskap i LRA, Joseph Konys gerillarörelse; till viss del individualiseras alltså orsakerna till problemen. På centret får kvinnornas barn möjlighet att gå på dagis och grundskola. Fattigdomen illustreras även i det här inslaget med närbilder på barn som gråter för att väcka vår empati. Efter inslaget får programmets gäster kommentera. Lena Ag från organisationen ”Kvinna till Kvinna” kommenterar bland annat att sexslaveri är ett globalt problem, det finns även i Sverige. Hon suddar alltså ut gränsen mellan vi och dem, och förankrar diskussionen även lokalt. En annan

av gästerna kommenterar också att ”den moraliska spärren försvinner i krig”; även här bekämpas alltså bilden av afrikanen som essentiellt barbarisk och ociviliserad då man menar att alla människor kan bete sig hemskt om situationen kräver det.

Nästa inslag handlar om hur mobiltelefoner har förändrat och förenklat livet för människor i Ghana. Vi får bland annat se intervjuer med fiskare och försäljare vars verksamheter på olika sätt underlättats genom användandet av mobiltelefoner. Man menar att landet har gjort en snabb utveckling framåt, och att den växande medelklassens konsumtion ökar skatteintäkterna i landet och kommer befolkningen till godo. Utveckling definieras alltså här som teknisk modernisering och konsumtion, i linje med ovan nämnda Rostows utvecklingstrappa där det översta steget är ”the age of high mass-consumption”. Slutligen säger reportagets berättarröst att Afrika ”för *en gångs skull* ligger före både Europa och USA” eftersom man i Ghana nu kan betala i affärer med mobilen. Detta uttalande visar på en stereotyp bild av utveckling där västvärlden alltid är steget före, vilket jag menar är ett kolonialt förhållningssätt där västvärlden företräder det moderna och Afrika får representera underutveckling. Genom att låta västvärlden representera modernisering och framsteg blir de handlingskraftiga aktörer medan afrikanen blir ett passivt eller lojt objekt. Uttalandet kan också sägas representera en form av utveckling som placerar västvärlden *före* Afrika. Detta är en välkänd form av andrafiering inom postkolonial teori – deras nutid blir detsamma som vår dåtid!⁹³ Programgästernas kommentarer efter inslaget handlar om hur mobiltelefoner kan bidra till utbildning, då de till exempel kan användas för att spela in föreläsningar och lektioner för att komma även de som inte går i skolan tillgodo. En av gästerna säger att mobilägarna i Ghana även kan ha kul med mobilen ”precis som vi”; betonandet pekar på den tidigare uppdelningen. Hen skapar alltså ett vi och ett dem, men visar också på likheter mellan oss. Dock är den konsekventa andrafieringen fortfarande problematisk, då den visar på en syn på afrikanen som annorlunda, men ändå villig och kapabel till att uppföra sig precis som oss, de normala.

I detta förprogram till galan visas alltså både positiva och negativa bilder. De positiva bilderna används i kommersiellt syfte, men syftar i någon mån också till att visa hur utveckling sker lokalt på lokala villkor och med lokala krafterns hjälp. ”Den vite experten” tillskrivs inte samma auktoritet i inslagen som i reportagen i *Humorgalan*, och reportagen handlar inte bara om misär och fattigdom, utan även om framsteg.

⁹³ Eriksson Baaz, *The white wo/man's burden in the age of partnership: a postcolonial reading of identity in development aid*, 2002, s 198

6.2.2. Tillsammans för världens barn – galan

Tillsammans för världens barn är Sveriges största insamlingsgala. Det förekommer flera intervjuer i programmet; Jan Eliasson, Drottning Silvia, Radiohjälpens generalsekreterare Per Byman och Elisabeth Dahlin som är ordföranden för Världens barn är de gäster som får komma till tals under galans gång. De pratar alla om behovet av solidaritet, och om att det är möjligt att förändra världen. I galan finns flera musikframträdanden av svenska artister, men det är inte kändistätt på samma sätt som i *Humorgalan*. Enda gången kändisar står i fokus är en gång under galan då det visas ett klipp med olika kända svenskar som ber tittaren att donera pengar. Flera gånger under galan visas ett filmmontage med stereotypa bilder av fattigdom, det vill säga negativa bildrepresentationer av barn i olika länder som far illa. Till montagen visas en text där det står ”var tredje sekund dör ett barn”. Genom detta syftar alltså även den här galan till att väcka vår empati och få oss att känna att vi alla har ansvar för barnen, som är passiva offer för krig, fattigdom och elände. Snabba klipp på anonyma, gråtande svarta barn får representera de fattiga och deras hjälplöshet. Det finns bara två utlandsreportage i galan, vilka jag kommer att gå igenom nedan. I reportagen är det inte kändisar som är på besök, utan journalister som inte syns i bild.

Det första reportaget handlar om den föräldralöse och HIV-positiva pojken Sahil som är fem år. Han bor på ett barnhem i New Dehli i Indien sedan hans föräldrar dog. I den här filmen förekommer inte de stereotypa bilder av fattigdom och fattiga barn som vi är vana att se, med närbilder på snoriga näsor och undernärda magar. Istället visas vardagliga bilder från livet på barnhemmet. Sahil tillskrivs mycket agens, då han framstår som en aktiv pojke med stora drömmar; han intervjuas länge om att han vill bli Spiderman när han blir stor. I reportaget intervjuas också grundaren till barnhemmet för HIV-positiva barn i New Dehli, Anjali Gopalan, som har blivit framröstad som en av världens mest inflytelserika människor av tidningen *The Times*. I intervjun pratar Gopalan om att det är viktigt att fokusera på att göra hjälpinsatser där de behövs, om än småskaligt. Hon menar att man kan bli paralyserad och handlingsförlamad av att tänka på hur mycket som egentligen behöver göras i världen, och därför är det viktigt att minnas att även små insatser, som hennes barnhem, gör skillnad. Det här reportaget, till skillnad från många av reportagen i *Humorgalan*, visar alltså en intervju med en lokal hjälparbetare som själv får beskriva sitt projekt. På det viset producerar man inte kunskap om den andre i en binär opposition, utan människorna på plats får själva komma till tals. Dock är det fortfarande endast svenska chefer och företrädare för biståndsvärlden som

intervjuas i själva galan, och där kan vi notera den kunskapsproducerande maktposition som dessa människor besitter.

Det andra reportaget handlar om elvaårige Anatol Moraru i Moldavien. Han är föräldralös och bor hos en tant och farbror som han har kommit att kalla mormor och morfar. I reportaget intervjuas pojken om sin familj, bilderna från intervjun varvas med bilder på när Anatol arbetar i trädgården hemma hos sig. En intressant sak är att Anatol säger att han inte vill prata om sin pappa – på frågan om han kan beskriva sin pappa svarar han nej. Då låter reportern honom slippa det. Det är en spännande kontrast till de gråtande barn vi är vana att se i reportage av det här slaget som i högre grad värnar om barnens och den fattiges integritet. Att vi får veta Anatols efternamn visar även detta på ett mindre integritetskränkande perspektiv; Anatol blir en person på samma villkor som ”experterna” i studion, till skillnad från i *Humorgalan* där den fattige görs kontextlös.

6.2.3. Efterprogram

I efterprogrammet till galan som visades samma vecka, finns det också flera gäster. Vi har några som driver småskaliga projekt i utvecklingsländer och kommer för att prata om dem, Elisabeth Dahlin, Jan Eliasson och Drottning Silvia får återigen komma till tals, och Hanna Wetterstrand från Vi-skogen pratar om hållbar jordbruksutveckling. Det finns tre reportage i programmet. Det ena handlar om en ensamstående mamma i Peru. Hon berättar om sin livssituation för reportern, och om pappan som har lämnat henne och hennes dotter. Vi får veta både för- och efternamn på mamman och dottern. Det andra reportaget handlar om ett projekt i Uganda som lär barn att plantera träd för hållbar jordbruksutveckling. Två småflickor, presenterade med både för- och efternamn, visar ivrigt upp vad de har lärt sig om plantering genom projektet. Vi får se intervjuer med både den svenska projektchefen och en ugandisk ungdomsledare i projektet. Jag skulle säga att ingen av dessa två reportage representerar en stereotyp bild av fattigdom eller andrafierar ett koloniserat objekt. Istället används positiva representationer av framsteg som en följd av lokala organisationers engagemang. Bilderna som visas på människorna är reportagen är vardagliga och till sättet att filma påminner de mer om ett nyhetsinslag än de reportage från *Humorgalan* som analyseras ovan. Dock finns det ett sista reportage i programmet som är lika stereotypt som de i *Humorgalan*, om man ser till det objektifierande sättet det är filmat på och hur mycket negativ bildrepresentation som förekommer. Det är ett kort reportage som utspelar sig i Bolivia. Reportaget inleds med en närbild på en dåsig pojke med en limburk i handen. Sedan börjar en

gråtande flickröst tala, och berättar om att hennes mamma dog och hennes pappa slog henne – därför var hennes enda alternativ att bo på gatan. Vi får senare veta att flickan rösten tillhör heter Maria och är sexton år. Under reportagets gång får vi se flera närbilder på anonyma gatubarn som ligger på marken med limburkar. Här ser vi alltså åter ett reportage som vältrar sig i barns passiva hjälplöshet inför sin egen fattigdom, och det får representera situationen i ett helt land.

Under programmets gång nämndes det två gånger att man borde vara stolt över att vara svensk eftersom vi skänker så mycket pengar som gör så mycket nytta ute i världen. Både Drottning Silvia och en journalist som var på besök i studion poängterade detta. Detta är en ansats att förstärka någon form av ”vi-känsla”, som kan sägas bidra till andrafiering i och med skapandet av ett vi; vi som ger, är generösa, känner solidaritet, och dem, de som tacksamt får ta emot våra gåvor. Den vite mannen får bära bördan att hjälpa de andra.

7. Sammanfattning och slutsatser

Jag har med utgångspunkt i postkolonial teori gjort en diskursanalys av hur fattigdom representeras i två svenska insamlingsgalor på tv 2012. Min huvudsakliga frågeställning var: ”Hur representeras fattiga människor i svenska insamlingsgalor och vilka effekter kan det tänkas ha på hur människor i Sverige förstår fattigdom och vad som kan göras åt det?”. Min analys har visat att de två galorna jag granskade skiljer sig åt gällande representation.

I *Humorgalan* på TV4 sker i högre grad en objektifiering och andrafiering genom koloniala diskurser. De fattiga människorna är i *Humorgalan* anonymiserade, och därigenom objektifieras den fattige och representeras av ett anonymt barn som är ett offer för sin situation och behöver hjälp utifrån. Det sker en kolonial andrafiering utifrån ett vi, som vita, aktiva hjälparbetare, och dem, som svarta, passiva och hjälpbehövande. *Humorgalan* använder sig mycket av negativa representationer av fattigdom, såsom bilder på svältande barn. Detta kan sägas bero på kommersiella faktorer – dessa bilder talar till vår empati för att ”sälja” barnen och få oss att skänka pengar till organisationen UNICEF. Det förekommer dock även positiv representation av andra länder, men även detta menar jag är framför allt i kommersiellt syfte; man vill visa på de framsteg som fattiga samhällen gör genom UNICEFS hjälparbete. *Humorgalan* kan också sägas bygga på koloniala representationer i den mening att den drar en stark skiljelinje mellan olika länder, där kontinenten Afrika får representera underutveckling på ett annat sätt än andra platser. Afrika representeras i linje med koloniala föreställningar av landsbygd, ursprunglighet, barbarism och efterblivenhet. Denna representation av Afrika som särskilt utsatt skapar en andrafiering då reportagen placerar fattigdom så långt bort från oss själva som möjligt – i ”det mörkaste Afrika”. Det är oerhört problematiskt, för som Michelle Lowry påpekar kan man inte längre idag säga att ett helt land eller en viss del av världen är fattig. Denna bild är alltför svartvit; fattigdom finns även mitt ibland oss. Andrafieringen får här effekten att vi blir oförmögna att se fattigdomen i vår närhet – den räknas inte eftersom fattigdom placeras i Afrika.

I *Tillsammans för världens barn*, däremot, få vi en mer djupgående representation av fattigdom. Även denna gala bidrar i viss mån till en andrafiering av fattiga människor, men representationerna är här långt ifrån lika stereotypiserande som de i *Humorgalan*. De fattiga människorna är inte anonyma och exempelvis reportaget från Ghana representerar ett urbant Afrika i förändring och spelar inte på den stereotypa koloniala bilden av en underutvecklad kontinent. Flera av reportagen visar positiva bilder av framsteg som har skett på lokal nivå

genom lokala organisationers arbete. *Tillsammans för världens barn* har ett större samarbete med lokala organisationer inuti de fattiga länderna, dock kan vi även här se en vit kunskapsregim då de som får komma till tals i galan mestadels är chefer och anställda från svenska organisationer. Problemen definieras alltså utifrån av vita ”experter”. Skillnaden mellan programmen kan ha att göra med vilken kanal de sänds på. *Humorgalan* visas på TV4 som är en kommersiell kanal, medan Sveriges Television är en oberoende public service-kanal. Alla program som visas på SVT skall enligt SVTs sändningstillstånd ”präglas av folkbildningsambitioner” och dessutom skall nyheter skildras ur ett socialt och geografiskt brett perspektiv.⁹⁴

Den andra delen av frågeställningen handlar om vad den svenska tittaren får för bild av fattigdom och dess utvägar genom representationen. I båda galorna framhävs den ekonomiska dimensionen av fattigdom mer än de politiska och kulturella dimensionerna. Bilden man får är alltså att fattigdom huvudsakligen handlar om pengar och mat, vilket är en förenkling som inte alltid stämmer. Denna bild är betydligt mer framträdande i *Humorgalan*, där man individualiserar fattigdomsfrågan genom att fokusera på den absoluta fattigdomen hos enskilda individer. I *Tillsammans för världens barn* lyfter man tydligt upp de strukturer som skapar fattigdom och hur de kan förändras. Man diskuterar här även relativ fattigdom, och i högre grad den politiska dimensionen av frågan då fattigdomsbekämpning inte bara diskuteras i ekonomiska termer utan även delvis i sociala och strukturella. I *Humorgalan* var alltså reducering av fattigdomsproblematiken vanligare. Man får som tittare bilden av att fattigdom är ”the white man’s burden” – fattigdomen beror på den fattige individen och utvägen ligger i att skänka pengar genom att bli världsförälder. *Tillsammans för världens barn* ger en mer nyanserad bild, då man under galan får bilden av att fattigdom dels kan lösas genom mindre projekt som man skänker pengar till, men också kräver strukturella omdaningar, såsom infriande av fred och demokrati. Här svarade jag även på min andra fråga, som handlar om vilka aspekter av fattigdom som tas upp i galorna.

Min tredje fråga handlade om synen på ”utveckling”. Begreppet visade sig i min analys inte få lika stor plats som jag trodde att det skulle ha när jag påbörjade arbetet. I *Humorgalan* nämndes det inte alls. I *Tillsammans för världens barn* förekom uttrycket flera gånger, och det framstår som att Rostows utvecklingstrappa fortfarande är aktuell i frågan. Utveckling definieras som högre konsumtion och teknisk modernisering, i linje med hans teori. Man får också i båda galorna en bild av att västvärlden ”ligger före” i utvecklingen, vilket är ett

⁹⁴ Kulturdepartementet, “Sändningstillstånd för Sveriges Television AB”, 2009

problematiskt synsätt som får en att ifrågasätta grundvalarna för begreppet utveckling. I själva verket har fattiga länder ”utvecklats” lika länge som rikare länder och därför är det vanskligt att ge bilden av att länder över huvud taget kan vara mer eller mindre utvecklade vid samma tidpunkt. När vissa anses ligga före och andra efter så blir effekten att de två processerna separeras från varandra och utvecklingstakten ses som kopplad till det individuella landet och inte till relationerna länderna emellan.

Min diskursanalys visar, i linje med Faircloughs teori, att representationen av objektet samspelar med de diskursiva och de sociala praktikerna för att skapa de diskurser som galorna rör sig inom. De olika objekten jag har analyserat skiljer sig åt på det viset att de representerar fattiga människor på olika sätt. Detta får konsekvenser för vilken bild de ger av utveckling och fattigdom; den diskursiva praktiken, vilket ger utslag på hur man samlar in pengar och vad man gör för åtgärder; den sociala praktiken. Detta får återigen konsekvenser för representationen. Diskursen går alltså runt i en cirkel – man kan inte säga var den börjar och slutar eftersom den både konstitueras av och är konstituerande för verkligheten.

Humorgalan representerar fattiga människor emotionellt. Genom bilder och musik talar reportagen till tittarnas känslor genom att visa upp representationer som får oss att känna empati, och *känna* att det är sanning som förmedlas. Själva begreppet ”världsförälder” är dessutom emotionellt laddat; att bli förälder, att binda sig till att ta hand om ett barn. Denna fokus på känslorna får i sin tur följden att bilden av fattigdom blir individualiserad – vi ser på det svarta barnet som ett passivt offer som behöver tas omhand genom kontinuerliga gåvor till projekt som social praktik. Bilden av att de inte själva kan göra något utan står hjälplösa inför sin situation skapar en nästan obefintlig syn på möjligheten till utveckling; som jag nyss nämnde pratar man inte alls om begreppet i *Humorgalan*.

Tillsammans för världens barn representerar fattiga människor via tittarens förnuft – de vill få oss att *förstå* att det som förmedlas är sant. Reportagen syftar till att utbilda, att få tittaren att inse de övergripande problemen bakom fattigdomen. Detta leder till en strukturell syn på fattigdom, där människor har möjlighet att förändra sin och andras situation genom att förändra systemet som föder ojämlikhet. I sin tur leder detta alltså till en bild av utveckling som en strukturellt möjlig social praktik som kräver brett engagemang. Ett ämne för fortsatt forskning skulle vara att undersöka vilken av dessa två insamlingsdiskurser; den emotionella eller den förnuftsbaseade, som väcker mest långsiktigt engagemang hos tittarna, och varför.

Det finns alltså två olika diskurser som de här galorna rör sig inom, och dessa diskurser har konsekvenser för och är konsekvenser av våra uppfattningar. Vilken diskurs som ges utrymme visar vilken bild utsändaren har av världen, och påverkar hur tittaren kommer att uppfatta verkligheten omkring sig. Båda dessa galor och dess diskurser rör sig dock, enligt min studie, inom en övergripande kolonial diskurs som är svår att lösgöras ifrån. Detta påvisas av den andrafräring och distansering från ”den Andre”, den svarta, fattiga, hungriga, passiva och efterblivna, som hela tiden sker i dessa galor.

Källförteckning

Atkinson, Philippa, "Representations of conflict in the Western Media: the manufacture of a barbaric periphery" i Skelton, Tracey & Allen, Tim (red.), *Culture and global change*, Routledge, London, 1999

van Baalen, Sebastian, "300 meter graffiti", *Omvärlden* nr 3, 2013, s 57-59

Börjesson, Mats & Rehn, Alf, *Makt*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2009

Campbell, Patricia J., MacKinnon, Aran S. & Stevens, Christy., *An introduction to global studies*, Wiley-Blackwell, Chichester, 2010

Eriksson Baaz, Maria, *The white wo/man's burden in the age of partnership: a postcolonial reading of identity in development aid*, Dept. of Peace and Development Research [Institutionen för freds- och utvecklingsforskning], Univ., Diss. Göteborg : Univ., Göteborg, 2002

Episode III – Enjoy Poverty, Renzo Martens, Holland, 2009

Esaiasson, Peter, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 3., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2007

Hall, Stuart, "The Spectacle of the 'Other'" i Hall, Stuart (red.), *Representation: cultural representations and signifying practices*, Sage, London, 1997

Hall Stuart, "The Work of Representation" i Hall, Stuart (red.), *Representation: cultural representations and signifying practices*, Sage, London, 1997

Hettne, Björn, *Thinking about development; development matters*, Zed Books, London, 2009

Humorgalans hemsida, hämtad 2012-10-27 från <http://unicef.se/humorgalan>

Isaksson, David, "Älskade och hatade", *Omvärlden* nr 7, 2012, s 16-27

Jørgensen, Bent D., *Development and "The other within": the culturalisation of the political economy of poverty in the Northern Uplands of Viet Nam*, Department of Peace and Development Research, Göteborg University, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2006, Göteborg, 2006

Kulturdepartementet, "Sändningstillstånd för Sveriges Television AB", 2009, hämtad 2013-05-12 från <http://www.svt.se/omsvt/fakta/public-service/article122887.svt/binary/S%C3%A4ndningstillst%C3%A5nd%20fr%C3%A5n%202010>

Lidchi, Henrietta, "Finding the right image: British Development NGOs and the regulation on imagery" i Skelton, Tracey & Allen, Tim (red.), *Culture and global change*, Routledge, London, 1999

Lissner, Jørgen, *The politics of altruism: a study of the political behaviour of voluntary development agencies*, Geneva, 1977

Lowry, Michelle, *The Construction of "Needy" Subjects: An Analysis of the Representations of "Third World" Children in Charity Advertising*, National Library of Canada, Ottawa, 1998

Mattson, Elsa, *Världens barn behöver din hjälp! En diskursiv analys av representationer av fadderskap i TV-programmet Faddergalan*, Masterprogrammet i mångfaldsstudier, Uppsala universitet, 2011, hämtad 2012-10-27 från <http://www.uppsatser.se/uppsats/0f85dc0994/>

MMS, *Veckorapport 18-2012*, hämtad 2012-10-29 från http://www.mms.se/_dokument/rapporter/vecka/VeTvTitt1218.pdf

MMS, *Veckorapport 41-2012*, hämtad 2012-10-29 från http://www.mms.se/_dokument/rapporter/vecka/VeTvTitt1241.pdf

Palmberg, Mai (red.), *Encounter images in the meetings between Africa and Europe*, Nordic Africa Institute (Nordiska Afrikainstitutet), Uppsala, 2001

PlanSverige, "Timbuktu i Malawi", hämtad 2012-10-27 från <http://www.youtube.com/watch?v=yzo51dzkJug>

Thörn, Håkan, Eriksson, Catharina & Eriksson Baaz, Maria (red.), *Globaliseringens kulturer: den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*, Nya Doxa, Nora, 1999

Radiohjälpen Världens Barns hemsida, hämtad 2012-10-27 från <http://www.svt.se/varldens-barn/>

Rostow, Walt Whitman (1960), "The Five Stages-of-Growth – A Summary" i Corbridge, Stuart (ed), *Development. Critical Concepts in the Social Sciences. Volume 1 Doctrines of Development*, Routledge, London & New York, 2000

Svensk Mediedatabas, *Om Svensk Mediedatabas*, hämtad 2012-10-27 från

<http://smdb.kb.se/om-smdb/>

"The White Man's Burden", *Wikipedia, the free encyclopedia*, hämtad 2013-05-21 från

http://en.wikipedia.org/wiki/The_White_Man's_Burden

Tillsammans för världens barn – efterprogram, Sveriges Television, sändningsdatum 2012-10-14

Tillsammans för världens barn – förprogram, Sveriges Television, sändningsdatum 2012-10-07

Tillsammans för världens barn - galan, Sveriges Television, sändningsdatum 2012-10-12

unicefsverige, "Torgny i Norge", hämtad 2013-05-02 från

<http://www.youtube.com/watch?v=Q4t83G0dLCw>

unicefsverige, "UNICEF – Humorgalan 2012", sändningsdatum 2012-05-01, hämtad 2013-04-30 från <http://www.youtube.com/watch?v=nFXjPCg6agU>

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000